

חוברת עזר
למורה
להוראת חומש שמות

פרשת יתרו

בהוצאת
תלמוד תורה "מורשה" ירושלים
ע"ש ברוך ובילא שפירא ז"ל

ירושלים עיה"ק, ה'תשע"א

כל הזכויות שמורות
מותר להעתיק ולצלם ללא מטרות רווח

תלמוד תורה מורשה ירושלים
ת.ד 34055 ירושלים, 91340

תוכן העניינים

5	פתיחה
	פרק יח
7	גדולתו של יתרו ששמע ובא
11	פגישת משה ויתרו
16	עצת יתרו למשה בענין משפט העם
24	סיכום
	פרק יט
26	פתיחה: ההכנות למתן תורה
30	הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר
38	ההכנה למתן תורה, ההתקדשות והגבלת העליה להר
44	התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה
	פרק כ
51	עשרת הדברות
63	ראיית הקולות, תגובת העם ודברי משה
66	דברי ה' למשה לאחר מתן תורה
69	סיכום פרקים יט-כ

פתיחה

הפרשיות הקודמות עסקו במאורע הגדול של יציאת מצרים, בנסים שהתלוו אליו לפני היציאה ובמהלכה, וכן בנסים שהתרחשו מאז היציאה ועד ההגעה לרפידיים והמלחמה עם עמלק.

על חלק מנסים אלו שמעו העמים מסביב. בעיקר על נס בקיעת הים, עליו נאמר: "שמעו עמים ירגזון" (טו, יד), ועל נס עמוד הענן ועמוד האש, עליו נאמר: "שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה... ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם ובעמד אש לילה" (במדבר יד, יד).

גם על המן ידעו האומות, כפי שהבאנו בפרשת בשלח בשם המדרש על הפסוק "וחם השמש ונמס" (טז, כא).

ה' רצה שהעמים ישמעו על נפלאותיו כדי שיכירו את גדולתו וגם כדי שידעו שעם ישראל הוא עמו ויכבדו אותו (כפי שהבאנו בשם חכמינו ז"ל על עמוד הענן).

הפרק הראשון של פרשתנו עוסק באדם מאומות העולם, שיציאת מצרים ומופתיה השפיעו עליו יותר מכל בני העמים, עד כדי כך שבא למחנה ישראל לשמוע, ללמוד ולהתקרב, תופעה שתתגלה אצל כל העמים באחרית הימים, כמו שנאמר בנביא (מיכה ד, ב): "והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחתיו".

מפני גדולתו זו של יתרו הקדישה התורה פרק שלם ללימוד על מעשיו וחכמתו.

פרק יח

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. גדולתו של יתרו ששמע ובא
2. פגישת משה ויתרו
3. עצת יתרו למשה בענין משפט העם

גדולתו של יתרו ששמע ובא (פסוקים א-ה)

זמן ביאתו של יתרו

מתי בא יתרו?

בשאלה זו נחלקו התנאים (זבחים קטז ע"א): "רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע ובא", כלומר בא מיד לאחר המלחמה, לפני מתן תורה. "רבי אליעזר המודעי אומר: מתן תורה שמע ובא", כלומר בא לאחר מתן תורה.

בעקבותיהם נחלקו מפרשי התורה הראשונים: **אבן עזרא** כתב שיתרו בא לאחר מתן תורה, ואילו **הרמב"ן** כתב שבא לפני מתן תורה:

"והקרוב אלי לתפוס סדר התורה, שבא קודם מתן תורה בהיותם ברפידים, כמו שאמרו במכילתא רבי יהושע אומר מלחמת עמלק שמע ובא, שהיא כתובה בצידו' ונסע עמהם מרפידים לחר סיני".

אנו נפרש לילדים הצעירים כפי שפירש הרמב"ן, מפני שכך הסדר בתורה - קודם פרק י"ח, העוסק בביאת יתרו, ולאחר מכן - פרקים י"ט-כ', העוסקים במתן תורה.

מרכזיות יציאת מצרים

נאמר בפסוק א: "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו".

נדבר בשבחו של יתרו, היחיד מבין האומות שבא לשמוע על הנסים שנעשו לישראל וללמוד דברי תורה, וכך אמרו במדרש תנחומא: "יש שמע והפסיד ויש שמע ונשכר [הרויח], וכן 'שמעו עמים ירגזון', אבל יתרו שמע ונשכר".

כלומר כל העמים הפסידו - הם שמעו על מעשי ה' לישראל ורק נבהלו ורעדו, אך לא באו ללמוד, ואילו יתרו הרויח - הוא זכה להתקרב וללמוד דברי תורה.

"כי הוציא ה' את ישראל ממצרים"

התורה מציינת שיתרו שמע שני דברים: האחד - "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו" - כל הנסים שהיו ביציאת מצרים, לפניו ולאחריה. והשני - "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" - זו היציאה עצמה. מכאן נגיע לדברי חכמינו ז"ל במכילתא: "מניד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל הנסים והגבורות שעשה הקב"ה לישראל".

יציאת מצרים חשובה יותר מכל הנסים והנפלאות שעשה ה' לישראל, וכך כתב המהר"ל (גבורות ה' פרק ג): "ראינו ששמה התורה יציאת מצרים יסוד היסודות ושורש הכל [כל האמונה] ... שכל זה מורה כי יציאת מצרים בעצמו, חוץ מהנסים שעשה ביציאה, יסוד האמונה שעליו נבנה הכל".

בעזרת מקורות אלו נעמוד עם הילדים על חשיבותה ומרכזיותה של יציאת מצרים.

אמנם יציאת מצרים היא יסוד האמונה ושקולה כנגד כל הנסים, אך יש בה עניינים רוחניים ומופשטים רבים שאינם מתאימים לילדים (ראה המשך דברי המהר"ל שם).

על כן אנו נסביר לילדים כי חשיבותה הרבה של יציאת מצרים ומרכזיותה היא בשל יציאתם של ישראל מעבדות לחירות ובשל מטרתה לעשותנו לעם לה' ולקבל את תורתו.

ציפורה, גרשום ואליעזר

נאמר **בפסוק ב**: "ויקח יתרו חתן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה".

יתרו הביא עמו את ציפורה, אחר שמשה שלחה חזרה למדין.

ומדוע שלחה משה?

כתב רש"י בשם חכמינו ז"ל:

"כשאמר לו הקב"ה במדין: לך שוב מצרימה! ויקח משה את אשתו ואת בניו, ויצא אהרן לקראתו ויפגשוהו בהר האלקים, אמר לו [אהרן]: מי הם הללו? אמר לו [משה]: זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני, אמר לו [אהרן]: להיכן אתה מוליבין? אמר לו [משה]: למצרים, אמר לו [אהרן]: על הראשונים אנו מצמצעים [על בני ישראל העובדים בפרך] ואתה בא להוסיף עליהם? אמר לה [משה לציפורה]: לכי לבית אביך! נטלה שני בניה והלכה לה" (דברי רבי אלעזר המודעי במכילתא).

מדברי חכמינו ז"ל אלו עולה שמשה שלח את ציפורה מתוך חמלתו עליה, שלא רצה שהמצרים ישתעבדו בה בפרך. כאן אנו לומדים גם על ענוותנותו של משה שקיבל את דבריו של אהרן אחיו.

"ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה"

נזכיר את דברי המלבי"ם שהבאנו בפרשת שמות (עמוד 46), שמשה חשב כל הזמן על ישראל ודאג להם ואף קרא לבנו גרשום בגלל צערו על כך שנאלץ לגור רחוק מאחיו.

נאמר **בפסוק ד**: "ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה".

בפרשת שמות (ב, טו) נאמר שמושה ברח למדין כי פרעה רצה להורגו, אך התורה לא סיפרה כיצד הצליח משה לברוח מארץ מצרים הגדולה והמשומרת היטב בחומות וחיילים. כאן למדנו, שמושה הצליח לברוח לא רק בכוחו ובחכמתו אלא בעזרתו של ה'.

לילדים נסביר את הפסוק כפשוטו, שעזרת ה' למשה והצלתו מחרב פרעה היו כבר במצרים לאחר הריגת המצרי. לא נביא את ההסבר הנסי המובא ברש"י (זאת בהתאם לעקרון שהבאנו בפתיחת פרשת שמות, שבדרך כלל לא נוסיף על הנסים המפורשים בפסוקים, גם אם הם הובאו בחכמינו ז"ל).

משה רצה לזכור כל ימיו את החסד שעשה ה' עמו, ועל כן קרא לבנו בשם אליעזר, וכך כתב הרלב"ג:

"והוא שראוי לאדם שיעשה לו ה' נס, שישתדל שיהיה הנס שהוא נזכר לפי מה שאפשר. ולזה תמצא כי כשנתבשר משה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשו קרא שם בנו אז אליעזר, להזכיר כי השם יתעלה היה לו לעזר להציל אותו מחרב פרעה".

בלימוד זה נעורר אצל הילדים את חשיבות זכירת הנסים שה' עושה עמנו ונתינת שבח והודיה עליהם.

קריאת משה לבניו על שם מאורעות חשובים שארעו לו, מראה את אהבתו המיוחדת כלפיהם, וכפי שכתב המלבי"ם: "וזה האות שאהב את בניו, כי הם ציינו בשמותם את כל קורותיו".

גדלותו של יתרו שבא

נאמר בפסוק ה: "ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר...".

נלמד עם הילדים את דברי רש"י (על פי המכילתא):

"אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר, מקום תהו, לשמוע דברי תורה".

כלומר התורה מדגישה שיתרו בא למדבר, שהוא מקום שממה, כדי להראות את צידקתו, שעזב את כל אשר לו (בית מפואר, משרתים, גנות, פרדסים ואת כל הכבוד שזכה לו), כדי לבוא למחנה ישראל. דברי רש"י אלו ממשיכים את דברי מדרש תנחומא שהבאנו בתחילת הפרשה, שיתרו לא בא רק כדי לפגוש את משה חתנו, אלא בשביל לשמוע דברי תורה.

האברבנאל מוסיף שהיה ליתרו קושי נוסף, והוא שהיה זקן: "הנה אם בן יתרו עם כל זקנותו, מפני השמועה ששמע - שם לדרך פעמיו". מטרה נוספת היתה לביאתו של יתרו והיא אהבתו לעם ישראל, כפי שכתב **אור החיים**:

"גם זה יגיד שבח האיש שהשתדל לדעת כל פרטי המעשים [יציאת מצרים ונסי ה'], וזה יגיד כי אהב את יעקב, שהלא תראה איש שונא לרעהו יקוץ [ימאס] בהגדת שבחיו וטובו... לא כן אהוב לאוהבו, ורשם ה' בדתו כי זה האיש אוהב את ישראל".

פגישת משה ויתרו (פסוקים ו-יב)

הכבוד שנהג משה בחותנו

נאמר **בפסוק ז**: "ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו".

משה יצא לקראת יתרו ונהג בו כבוד גדול, מפני שהיה חותנו. וכך כתב **הרלב"ג**:

"...ולזה תמצא כי משה עם עלותו בתכלית הממלכה והממשלה, לא קצר [הפחיתו] מפני זה בכבוד חותנו, אבל נהג בו מהכבוד בתכלית מה שאפשר, וזה כי הוא יצא לקראתו והשתחוה לו

ונשקו... כמו שהיה עושה זה קודם עלותו לזאת המעלה הנפלאה..."

ורבי יוסף בכור שור כתב:

"לימד ענוותנותו של משה, שאף על פי שהוא מלך לא נתייחר [נתגאה], אלא השתחוה לחותנו, ונהג בעצמו דרך ענות, וספר לו כל המאורע".

משה נהג כבוד רב ביתרו, גם מתוך הכרת טובה כלפיו על שגמל לו טובה ועשה עמו חסד כשהיה במדין, וכדברי הספורנו: "לא חדל בשביל מעלתו לקדם פני מי ששלם עמו טובה בעת צר לו...".

משה גם העריך את חכמתו של יתרו, כדברי האבן עזרא: "בעבור כבוד יתרו וחכמתו", וכן את מסירותו לעזוב את כל כבודו בשביל לשמוע דברי תורה.

נסכם לילדים את ארבע הסיבות שגרמו למשה לחלוק כבוד גדול ליתרו:
 א. מפני שהיה חותנו. ב. הכרת הטוב. ג. בגלל חכמתו של יתרו. ד. בגלל רצונו העז ללמוד תורה.

נביא את דברי רש"י בשם המכילתא שבעקבות יציאת משה יצאו כל גדולי העם ואחריהם כל ישראל: "כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה. כיון שיצא משה, יצא אהרן, נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא?!".

"וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האהלה"

נראה לילדים כי התורה מכבדת מאד את יתרו, וקוראת לו רע וחבר למשה, וכמו שכתב האבן עזרא: "וקראו הכתוב רעהו בעבור גודל מעלתו בחכמה".

סיפור נסי ה' על ידי משה ותגובת יתרו

נאמר בפסוק ח: "ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים".

נביא את דברי רש"י (על פי המכילתא) המסביר מדוע סיפר משה ליתרו את אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים: "למשוך את לבו לקרבו לתורה". וכעין זה כתב הרלב"ג: "שראוי לאדם שיפרסם לאוהביו ולקרוביו גבורת השם יתעלה ונפלאותיו לפי מה שאפשר, כדי שיעתיקם [יעביר את אוהביו וקרוביו] אל האמונה והשלמות התכליתית...".

נשאל את הילדים: מדוע סיפר משה לחותנו את הדברים, הרי יתרו כבר שמע על אשר עשה ה' לישראל, כפי שרואים בפסוק א'? נענה על פי אור החיים: "אולי היו פרטים שלא שמעתן אזנו". כלומר משה השלים ליתרו פרטים שהוא לא ידע.

נוסיף ונאמר שאינה דומה שמיעה ממי שראה את הדברים בעצמו וחי אותם בכל לבו כמשה, למי שרק שמע עליהם.

נאמר בפסוק ט: "ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל...".

את המילה "ויחד" נפרש כפשוטו - שיתרו שמח, כפי שתרגמו יונתן בן עוזיאל ("ובדח"), אונקלוס ("וחדי") ורש"י ("וישמח יתרו, זהו פשוטו"). נסביר שהתורה מספרת בשבחו של יתרו שברך את ה', וכמובן ברכה זו באה מתוך שמחה והודיה לה' על טובותיו.

אמנם רש"י הביא גם את דברי המדרש, שעל פיו "ויחד" הוא מלשון חד: "נעשה בשרו חרודין חרודין, מיצר [מצטער] על איבוד מצרים [ביס]", אך לא נביא לילדים הסבר זה, אלא נשאר בהסברו הראשון של רש"י על דרך הפשט, מכמה סיבות:

א. פשוטו של מקרא "ויחד" הוא מלשון שמחה, והדרש (מלשון צער) הוא הפוך מפשוטו של מקרא.

ב. משמעות פסוקים ט'-י"א היא שיתרו שמח ומודה, ועל כך התורה משבחת אותו.

ג. ילד יתקשה להבין כיצד אפשר להצטער על אבדן של רשעים ואכזריים כמצרים, וכן יתקשה להבין שני פירושים מנוגדים.
ד. פירוש זה מאפיל על דמותו של יתרו, שאנו מתייחסים אליו כחסיד אומות העולם.

נדגיש גם ששמחתו של יתרו מעידה על אהבתו לבני ישראל, כפי שכתב האברבנאל: "והנה יתרו היה מחסידי אומות העולם, ולכן שמח לבו ויגל כבודו בטוב ישראל והצלחתו".

נאמר בפסוקים י-יא: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים... עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים".

על פסוק זה שואל בעל שפתי חכמים: כיצד אומר יתרו שרק כעת הוא יודע את גדולתו של ה', הרי כבר מזמן הכיר בה' ופרש מעבודת אלילים? על שאלה זו נביא את דברי רש"י: "מכירו [את ה'] הייתי לשעבר, ועכשיו ביותר". כלומר יתרו אומר שאמנם כבר בעבר הכיר את ה', אבל עכשיו לאחר ששמע את נפלאותיו, התחזקה בו ההכרה הרבה יותר.

"כי בדבר אשר זדו עליהם"

נפרש כרש"י: "כתרגומו - במים דימו [המצרים] לאבדם, והם [המצרים] נאבדו במים".

כלומר בדבר אשר זדו (הרשיעו) המצרים, שזרקו את התינוקות למים, בא עליהם עונשם, שטבעו בים.

סעודת יתרו עם משה, אהרן והזקנים לפני האלקים

נאמר בפסוק יב: "ויקח יתרו חתן משה עלה זובחים לאלקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה".

נסביר שיתרו הקריב קרבנות לה' כדי להודות לו על טובותיו ונפלאותיו עם ישראל.

משה הזמין לאהלו את אהרן ואת כל זקני ישראל לסעודה, לכבוד

חותנו, ועל כן שמו לא נזכר בכלל הבאים לסעודה. וכך כתב האבן עזרא: "ואין צורך להזכיר משה כי באהלו יהיו" (וכך פרש גם רשב"ם). רש"י הביא בשם המכילתא: "ומשה היכן הלך? הלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד? אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם". יתכן להסביר שאין כוונת חכמינו ז"ל שמשה הגיש בעצמו את האוכל, אלא שהיה אחראי על כל הסעודה, להושיב את יתרו והזקנים ולדאוג שייגישו להם את המאכלים והשתיה כך שלא יחסר להם דבר (ואולי אפשר לדייק מלשון המכילתא "משמש עליהם" ולא לפניהם, כלומר משמש ודואג על עניניהם).

"לפני האלקים"

נשאל מה כוונת המילים "לפני האלקים", הרי ישבו באהלו של משה ולא לפני ה', שהרי המשכן עדיין לא נבנה ולפי האבן עזרא הסובר שיתרו בא לאחר מתן תורה אפשר לענות שהמשכן נבנה כבר, אך אנו מפרשים לילדים כפירוש הרמב"ן שיתרו בא לפני מתן תורה, כמו שהבאנו בראש הפרק)?

לשאלה זו שני פירושים, וניתן להביא את שניהם:

רש"י, על פי חכמינו ז"ל, כתב: "ללמדך שכל הנהגה מסעודה של תלמידי חכמים, כאילו נהנה מזיו השכינה". כלומר לפי הדרש, כוונת הפסוק היא, שמשה, אהרן והזקנים כאילו אכלו לפני אלקים.

פירוש זה עלול להיות קשה לילדים בגלל הביטוי "זיו השכינה", שהוא ביטוי קשה ומופשט עבור הילדים, אבל מפירוש זה יקבלו הילדים רושם על מעלת ההשתתפות בסעודת תלמידי חכמים, גם אם לא יבינו, כמונו, מהו בדיוק "זיו השכינה".

ספורנו כתב: "לפני המזבח אשר עליו הקריבו אותם הזבחים, אם [או] שהיה אותו המזבח שבנה משה באבדן עמלק או שהיה זולתו [אחר] ולא נזכר בנינו". כלומר לפי הספורנו "לפני האלקים", הכוונה לפני מזבח ה'. בפירושו של ספורנו קיים קושי, שהרי מזבח ה' אינו נזכר בפרשתנו, אולם פירוש זה יתיישב על לבם של הילדים.

עצת יתרו למשה בענין משפט העם (פסוקים יג-כו)

שפיטתו של משה את העם מבקר עד ערב

נאמר בפסוק יג: "ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב".
נשאל את הילדים: מדוע לא מינה משה שופטים נוספים מהעם לשפוט?

נסביר על פי דברי הליקוטים (בחומש רב פנינים):

"משה רבנו עצמו אף שידע שכבודו רב מכחו [לשפוט], מכל מקום מחמת אהבת ישראל... להשפיע להם רוב טוב, לא השניח לכבוד המשא אשר עליו... אך [אלא] מסר נפשו וכוחו למען טובת ישראל".

כלומר משה רבנו מסר נפשו למען עמו וביקש בכל כוחו להרעיף עליהם מטוב ה'. גם בני ישראל מצידם רצו מאד לשמוע דברי תורה מפי משה, וכפי שהמשיך בליקוטים:

"היה ברצונם לשמוע תורה מפי משה ששמע מפי הנבורה, ואף שהיה כבוד עליהם לעמוד על משה מן הבקר עד הערב, וידעו גם כן עצה זו שיכול משה למנות שופטים עליהם, עם כל זאת קבלו עליהם במרחח הגדולה הזו, אך [בכדי] לשמוע התורה מפיו של משה אליהם...".

כלומר על פי הסבר בעל הליקוטים, משה רצה מאד שבני ישראל ישמעו את דברי התורה כפי ששמע הוא בעצמו מפי ה', עד שהיה מוכן להתאמץ ולשפוט בעצמו כל היום. גם רצונם של בני ישראל לשמוע דברי תורה מפי משה היה כל כך חזק, עד שהיו מוכנים לטרוח ולחכות שעות רבות עד שיגיע תורם למשפט אצל משה.
נשאל את הילדים על פי אלו דינים שפט משה את העם, הרי עדיין לא ניתנה תורה?

נענה, שמיציאת מצרים עד שהגיעו למרה, משה שפטם על פי שבע מצוות בני נח, שהיו מקובלות מאדם הראשון ומהאבות, כפי שכתבו **האברבנאל ובעל העקדה כאן**.

כשהגיעו למרה, משה קיבל מה' את הדינים, ומאז שפט את העם על פי דינים אלו ("וישב משה לשפוט את העם... והדינים היו נמסרים למשה כפי דרשת חכמינו ז"ל במרה, כמו שכתוב: 'שם שם לו חק ומשפט'..."). **ליקוטים**, עוד לפני ביאת יתרו.

מישיבתו של משה מבוקר עד ערב לשפוט את העם, ניכרות מספר תכונות מופלאות של משה. נשאל את הילדים מהן תכונות אלו, ונגיע עמהם לכך:

- א. **אהבה גדולה לבני ישראל.**
- ב. **סבלנות רבה לשמוע יום שלם את טענותיהם.**
- ג. **גבורה להחזיק מעמד יום שלם.**
- ד. **חכמה גדולה לפתור את הבעיות של כל בני ישראל.**

שאלת יתרו ותשובת משה ביחס למשפט

נאמר **בפסוק יד**: "וירא חתן משה את כל אשר הוא עושה לעם... מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב".

רש"י פירש ששאלת יתרו היא תוכחה למשה שאינו נוהג כבוד בעם, בהעמידו אותם מבוקר עד ערב: "יושב במלך וכולם עומדים. הוקשה הדבר ליתרו, שהיה [משה] מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על כך...". אולם, כמה מהראשונים הסבירו פסוק זה בדרך שונה, וביארו ששאלת יתרו היא כלפי משה: מדוע הוא יושב לשפוט את העם לבדו בלי עזרה מאנשים נוספים, שכן הוא עלול לכרוע תחת כובד המשא. וכך פירש **אבן עזרא**: "...ולא אמר לו מדוע [אתה יושב לבדך] רק בעבור [אלא בגלל] שהיה יושב למשפט לבדו ואין לו שופטים אחרים שיעזרוהו".

וכן פירש האברבנאל:

"ולא היה יתרו מאשים למשה על אשר היה הוא יושב וכל ישראל עומדים על הגליהם לפניו [הסבר רש"י], כי כן ראוי לדין שישב במקומו והבעלי דינים יהיו שניהם מוענים [שוטחים את דבריהם] לפניו מעומד, אבל אמר מדוע אתה יושב לדין לבדך ואיש לא ישב עמך לשפוט".

לילדים נביא את הסבר האבן עזרא והאברבנאל ולא את הסברו של רש"י, כדי שלא ישמע משה מזלזל חלילה בישראל (אף שברור שזו היתה רק מחשבת יתרו ולא כוונת משה באמת).

נאמר בפסוקים טו-טז: "ויאמר משה לחתנו כי יבא אלי העם לדרש אלקים. כי יהיה להם דבר אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלקים ואת תורתיו".

תשובתו של משה איננה מובנת, שהרי יתרו ידע שמשה שופט את העם, ושאלתו היתה מדוע הוא יושב לבדו בלי אנשים שיעזרו לו, ואם כן כיצד ענה משה בדבריו על שאלה זו? לפי דברי בעל הליקוטים שהבאנו לעיל, דברי משה מובנים: משה ענה ליתרו שהעם בא דווקא אליו לדרוש אלקים, כי הוא רוצה לשמוע את דברי ה' מכלי ראשון. לכך מצטרפת תחושת האחריות שחש משה להעביר את חוקי האלקים כפי ששמעם מפי ה', ולא רצה שישמעו מאנשים אחרים, על אף שהיו חכמים מאד, שמא תיפול טעות בהעברת הדברים.

"והודעתי את חקי האלקים"

נשאל את הילדים: מהם חוקי האלקים?

נסביר, כפי שאמרנו לעיל, שחוקי האלוקים הם אותם דינים שלימד ה' את משה במרה ועל פיהם שפט את העם (ניתן להזכיר לילדים את דברי רש"י בפרשה הקודמת (טו, כה): "שם שם לו חק ומשפט - במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה, שיתעסקו בהם - שבת ופרה אדומה ודינין").

וכך כתב האברבנאל: "כי שבת ודינין במרה איפקוד [נצטוו] ... כי לא אמרו חכמינו ז"ל שנתנו במרה הדינין לישראל, אלא למשה רבנו, והיה זה כדי שישפוט את העם בצדק וכמשפט".

נאמר בפסוקים יז-יח: "ויאמר חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה. נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך...".

על אף שיתרו כיבד את משה, הוא לא נמנע מלומר לו דברים אלו, מאחר שכוונתו היתה לטובה - לעזור למשה ואף לכל ישראל. יתרו הבין מתשובת משה, ששפיטתו את העם לבדו, נובעת מרוב אהבתו לעם ורצונו ללמד את דברי ה', אך בכל זאת הוא טען שדבר זה עלול לפגוע בבריאותו של משה, ולבסוף לא יוכל ללמדם כלל. הדבר גם עלול לפגוע בבריאותו של העם שלבסוף לא יבוא למשפט כלל.

עצת יתרו למשה

נאמר בפסוק יט: "עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלקים עמך". נביא את הסברו של רש"י: "בעצה, אמר לו: צא הימלך בשכינה". כלומר יתרו הציע למשה שישאל את ה' על עצה זו, ואם ה' יסכים עמו יעשה אותה.

אפשר לפרש גם כפי שפירש רבי אברהם סבע בספרו צרור המור: "ידעתי כי השם יתברך יסכים על ידי".

"היה אתה לעם מול האלקים והבאת אתה את הדברים אל האלקים"

כוונת יתרו היא שמשה ימנה דיינים מחכמי ישראל והם ישפטו את העם, ואת דברי המשפט הקשים, שלא יוכלו משה ושאר השופטים לפתור, יביא משה אל ה'. וכך כתב רשב"ם:

"לאותם דינים שצריך לדרוש אלקים, אתה תשמע מה יאמר לך הקב"ה והזהרת אתהם, וזהו הדבר הקשה יביאו אליך, אבל שאר הדינים הנודעים לחכמי ישראל שתשים עליהם, ישפטו הם והקל מעליך".

נאמר בפסוק כא: "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות".

"אנשי חיל" - נביא שלושה פירושים: 1. עשירים (רש"י).
2. גיבורים (אבן עזרא ורשב"ם). 3. בעלי יכולת הנהגה (רמב"ן).
"יראי אלקים" - שאין להם יראה מאדם, רק מה' לבדו (אבן עזרא).
"אנשי אמת" - שיודעים להבחין בין אמת לשקר ולדון דין אמת לאמתו (כלי יקר).
"שנאי בצע" - שונאים לקבל ממון (רמב"ן על פי המכילתא).
נלמד פסוק זה בארבעה שלבים:

- א. נצביע על ארבע המידות הנדרשות מהשופטים כאמור בפסוק זה.
- ב. נסביר כל מידה ומידה.
- ג. נסביר מדוע נדרשות מהשופט דווקא מידות אלו.
- ד. נסכם את תכונות השופט ונעצים בפני הילדים את אישיותו.

נאמר בפסוק כב: "ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך".

נתאר לילדים את סולם המשפט. בתחילה היו בעלי המשפט הולכים לשר העשרה, הממונה עליהם. אם ידע את הדין מוטב, ואם לא המשיכו לשר החמישים, משם עברו לשר המאות עד שר האלף. אם גם הוא לא ידע, הלכו למשה ומשה שפט ביניהם על פי דברי ה'. אם גם משה לא ידע, הוא פנה אל ה'. בכך נגדיל בעיני הילדים את קרנו של משה רבנו הניצב בראש סולם החכמה וידיעת דבר ה'.

נאמר בפסוק כג: "אם את הדבר הזה תעשה... וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום".

נפרש את סוף הפסוק כרשב"ם: "יבא במהרה איש איש אל ביתו בשלום", כלומר מכיון שיהיו עוד שופטים לצד משה, לא יצטרכו בעלי הדין להמתין זמן רב וישובו במהרה לבתיהם.

נאמר בפסוק כד: "וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר".

בפסוק זה נדגיש את ענוותנותו הגדולה של משה, שעל אף גדולתו וחכמתו, קיבל את העצה באופן מלא, כפי שמורה המילה "כל", והיה מוכן לשנות את הרגלי המשפט שהנהיג עד עתה, ולקבל דרך אחרת שלא הוא יזמה.

מינוי השופטים ומספרם

נאמר בפסוק כה: "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

נשאל את הילדים: הרי יתרו הזכיר ארבע תכונות הנדרשות מהשופטים, ומדוע בחר משה רק באנשי חיל? ועוד, הרי בפסוק הקודם נאמר שמשה מילא את כל דברי יתרו? נענה, שכוונת המילים "אנשי חיל" - אנשים מובחרים ומוצלחים הכוללים את כל התכונות שהזכיר יתרו, וכך כתב הרמב"ן:

"וכאשר נאמר למשה 'ויבחר משה אנשי חיל', הנה הכל בכלל שיהיו יראי אלקים, שונאי בצע, וחכמים ונבונים. ועוד שאמר 'מכל ישראל', ומעמו המובחר מכל ישראל, והם שיש בהם מכל המידות הללו, כי כיון שאמר 'מכל ישראל', לומר שיהיו המובחרים מכולם, בידוע כי המובנים שבישראל כל מידות טובות שבהם, אבל יתרו מפני שלא היה רגיל בעם הוצרך לפרש".

רש"י על פסוק זה לא פירש דבר, אבל בחומש דברים (א, טו) כתב: "אבל נבונים לא מצאתי. זו אחת משבע מידות שאמר יתרו למשה, ולא מצא אלא ג' אנשים צדיקים, חכמים וידועים" (ובשפתי חכמים מבואר, שכוונת רש"י שמשה לא מצא את שלוש המידות, אלא רק אנשי חיל). מכיון שרש"י כאן לא פירש דבר זה, נפרש כהסבר הרמב"ן, ובפרט שכך משתמע מפשט הפסוקים כאן (כפי שמציין הרמב"ן). בנוסף, בדברי הרמב"ן ישנו שבח לישראל, וכל מה שאפשר לשבח את ישראל, אנו

משתדלים לשבח (כאשר נגיע לחומש דברים נוכל להביא את מחלוקת רש"י ורמב"ן ולהביא ראיות לכל שיטה).

"ויתן אתם ראשים על העם"

נביא את דברי רש"י בחומש דברים: "ואקח את ראשי שבטיכם - משבתים בדברים: אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו 'אחים' ו'רעים', 'חלק' ו'נחלה' ובל לשון חיבה". לאור דברי רש"י נתאר את הזכות הגדולה של הדיינים שזוכים לשפוט את בני ישראל, ומתוך כך נדבר על האחריות הגדולה המוטלת עליהם לשקוד על לימוד התורה ולברר היטב את הדינים, כדי שיוציאו מתחת ידם משפט צדק ואמת.

"שרי אלפים שרי מאות שרי חמישים ושרי עשרת"

כאשר נחשב את מספרם של השופטים נמצא שהיו שבעים ושמונה אלף ושש מאות (78,600).

וכך החשבון: שרי אלפים - 600, שרי מאות - 6,000, שרי חמישים - 12,000, שרי עשרות - 60,000. וביחד - 78,600 (חישוב זה עלול להיות מסובך לילדים, אך בכל מקרה אפשר לדבר עמהם באופן כללי על הכמות הרבה של השופטים שהיו).

ממספרם הרב של השופטים עולה שבח גדול לבני ישראל, שנמצאו בהם אלפים רבים של אנשים בעלי מידות אציליות - אנשי חיל, יראי אלקים, אנשי אמת ושונאי בצע.

אפשר ללמוד על גודל הענין מתוך תמיהתו של האבן עזרא, שכך כתב: "והנה יש לתמוה איך ימצא המספר הנוכח, שיהיו כולם חכמים ונבונים?" (אמנם האבן עזרא מפרש פירוש אחר, לפיו היו הרבה פחות שופטים, אבל במכילתא נאמר במפורש כפשט הפסוק: "נמצאו כל שרי ישראל שבע רבוא ושמונה אלפים ושש מאות").

נדגיש לילדים שבח זה של ריבוי השופטים בישראל, מתוך רצון לחזק אצלם את העין הטובה בכלל ובפרט כשמדובר בישראל, וגם כדי לעורר אצלם את הרצון לאותן מידות טובות שהיו אצל השופטים.

נאמר בפסוק כו: "ושפטו את העם בכל עת...".

בלמדנו פסוק זה, נתאר את העיסוק הרב בדברי תורה במחנה ישראל, כאשר שופטים רבים יושבים בכל מקום ודנים את העם על פי דברי התורה שמשה לימדם, כפי ששמע מפי הגבורה.

נאמר בפסוק כז: "וישלח משה את חתנו...".

נסביר שהמילה "וישלח" משמעותה ליווי, כלומר שמשה ליווה את יתרו (השורש ש.ל.ח. בתורה, עם דגש בלמד, משמעותו ליווי, כמו "ואברהם הולך עמם לשלחם" (בראשית יח, טז)). כך גם הסביר הנצי"ב, שמשה עשה לחותנו כבוד גם ביציאתו ממנו: "ליווה אותו בכבוד".
נשאל את הילדים: מדוע עזב יתרו את ישראל והלך לארצו, הרי הוא בא למדבר כדי להידבק בישראל וללמוד מהם תורה?
נביא את דברי רש"י בשם המכילתא: "וילך לו אל ארצו - לנייר בני משפחתו". כלומר מתוך אהבתו לתורה ולישראל, רצה יתרו שגם בני משפחתו יתגיירו.

סיכום

נסים גדולים עשה ה' לעמו ישראל. על בקיעת ים סוף שמעו עמים וירגזון, ואף על הליכתו לפניהם בעמוד ענן ועמוד אש שמעו כולם, וכן על המלחמה עם עמלק ונצחון ישראל עליו.

מבין כל העמים רק איש אחד בא לשמוע יותר וללמוד דברי חכמה ויראת ה' על נפלאות ה' לעמו, הלא הוא יתרו.

כבוד גדול חלקה התורה ליתרו על שעזב את כל עושרו וכבודו בארצו ובא למקום המדבר, אל משה ובני ישראל לשמוע דברי תורה.

יתרו היה חותנו של משה רבנו ועל כן זכה לכבוד גדול. משה הרגיש שעליו להשיב לו טובה על שהיטיב עמו בימי גלותו והכניסו לביתו. הערכה גדולה העריכו על שעזב הכל ובא לשמוע ולהתקרב, לכן יצא לקראתו והשתחוה לו. משראו ישראל את הכבוד הגדול שמעניק משה רבם ליתרו, הצטרפו כולם ויצאו לקראתו.

משה סיפר ליתרו בהרחבה על כל הטובות שעשה להם ה'. יתרו בצידקתו שמח על כל הטובה ואף ברך את ה' על הצלתם של ישראל. הוא הודה שה' גדול מכל אלהים ורק הוא לבדו עושה נפלאות, משגיח בארץ ומעניש את הרשעים על זדון לבם. יתרו אף הביא קרבנות כדי להודות לה'.

משה, אהרן וכל זקני ישראל באו לסעוד עמו. משה התעלה על כולם - הוא לא ישב לאכול, אלא דאג לשמשם בהיותו אחראי על כל הסעודה.

חכם גדול היה יתרו וגם לב טוב היה לו. כאשר ראה את משה יושב לבדו לשפוט את העם, הציע לו למנות שופטים שיעזרוהו ובכך יקל הדבר על משה ולא יכלו כוחותיו.

יתרו היה גם ירא אלקים והציע למשה להמלך (להתייעץ) באלקים ביחס לעצתו. איש ישר דרך ודורש צדק ואמת היה יתרו ועל כן הציע למשה שיבחר שופטים גיבורים, יראי אלקים, אנשי אמת ושונאי בצע. משה, בענוותנותו הגדולה, קיבל את דברי חותנו, על אף שרצה בכל מאודו ללמוד בעצמו את דבר ה' כפי ששמעו מפי הגבורה. גם בני ישראל קיבלו עצה זו, על אף שהיו מוכנים להמתין שעות ארוכות בתור ובלבד שיפגשו עם משה רבם הנערץ וישמעו ממנו דברי אלקים חיים. משה מצא שופטים רבים, כשמונים אלף מספרם - אנשי חיל, יראי אלקים, אנשי אמת ושונאי בצע - "אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלקיו".

פרק יט

פתיחה: ההכנות למתן תורה

אהבת ה' לישראל, רצונו לדבר עמהם, ורצון ישראל לשמוע את דברי ה'

מעמד הר סיני היה המאורע הגדול ביותר בתולדות ההיסטוריה, וכפי שנאמר **בחומש דברים** (ד, לב-לג):

”כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו. השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי”.

בגלל גודל המאורע נצרכו בני ישראל להכנות מיוחדות לקראתו. לקראת המעמד הגדול נשתדל ליצור אוירה מיוחדת ומרוממת לקראת לימוד זה. בכך נעביר לילדים, בזעיר אנפין, משהו מאותה אווירה מיוחדת שהיתה לפני ובזמן מתן תורה.

חשיבות רבה יש ליצירת האווירה המרוממת, כיוון שדרכה יחווו הילדים תחושה של רוממות והדרת כבוד ביחס לתורה ומצוותיה, תחושה שתלווה אותם אי"ה לאורך ימים ושנים.

ניצור אווירה זו באמצעות לימוד מקדים על גדולת המעמד וההכנות שלפניו, תוך הדגשת שתי נקודות מרכזיות: אהבת ה' לעמו ישראל ורצונו לדבר עמם, והרצון הגדול של עם ישראל לשמוע את דברי ה'.

נרחיב מעט את הדיבור על שתי נקודות אלו, על פי דברי חכמינו ז"ל ומפרשי התורה - ראשונים ואחרונים (ישנם מקורות רבים בנושא וכל מורה יבחר אלו מקורות להביא).

אהבת ה' לעמו

ה' אלקינו הוציאנו ממצרים ברוב אהבתו אותנו, וכדי לקיים את השבועה שנשבע לאבותינו, כמו שנאמר **בחומש דברים** (ז, ח-ז): "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם... כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים".

מכח אהבה זו המשיך ה' לדאוג לכל צרכינו בהליכתנו במדבר לאחר יציאת מצרים: הוליד עמוד אש וענן לפנינו, קרע לנו את היס, הטביע את המצרים ונתן לנו מן לאכול ומים לשתות.

אהבת ה' לעמו התגלתה בשיאה כשירד ה' על הר סיני ודיבר עמנו פנים אל פנים, כפי שמעידה התורה (דברים ה, ד): "פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש".

מאורע מופלא שכזה לא חולל ה' לשום עם מלבד ישראל, כמו שנאמר (שם ד, לב-לג): "כי שאל נא לימים ראשונים... הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו. השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי".

אור החיים ביטא ענין זה באופן מופלא, וכך כתב:

"מעוצם חיבתו יתברך בישראל וגודל חשקו לתת להם [את] ארוסתם, זאת התורה... כי הוא יום המקווה לבורא... ומיום הבריאה הם [ה' וצבא השמים] יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל מדבר סיני".

כלומר ה' ציפה מיום בריאת שמים וארץ ליום בו יתן את התורה לבני ישראל.

והאלשיך כתב: "ומאשר גדלה מאד אהבתו יתברך אותנו, היה למהר האלקים לעשותו [לתת את התורה], כי יותר חפץ בנו לקרבנו אליו, מאשר חפצינו לירבק בו".

אהבתו וחיבתו של ה' לישראל עמו באה לידי ביטוי במיוחד במעמד הר סיני עצמו, בצורה המופלאה ביותר, וכך אמרו חכמינו ז"ל במדרש **שיר השירים רבה** (א, יג): "כל דיבור ודיבור שהיה יוצא מפי הקדוש ברוך הוא, היה מדבר עם כל אחד ואחד מישראל ונושקו על פיו". חכמינו התכוונו במשל זה להביע את גודל החיבה של ה' לישראל בעת דיבורו עמהם.

בגלל רצון ה' לדבר עם עמו, הכין ה' את העם בכל דרך אפשרית למעמד זה, החל בהליכה המחשלת מיציאתם ממצרים ועד הגעתם למרגלות הר סיני, דרך הימים בהם חנו שם כנגד ההר, וכלה במעמד הנשגב אליו הגיעו ביום מתן תורה עצמו.

הרצון הגדול של בני ישראל לשמוע את ה'

בפסוק א' כתב הרמב"ן:

"אבל בעבור היות ביאתם במדבר סיני שמחה להם ויום טוב, ומעת צאתם ממצרים נכספים אליו [מצפים להר סיני] כי ידעו ששם

יקבלו את התורה, כי משה הגיד להם מה שנאמר לו: '...תעבדון את האלקים על החר הזה'."

מדברי הרמב"ן עולה שבני ישראל ציפו וחיכו מאד ליום הגעתם להר סיני, מפני שידעו ששם יקבלו את התורה. על אחת כמה וכמה שהיתה גדולה ציפייתם לרגעים המופלאים בהם יזכו לקבל את תורת ה' ממש. מיד לאחר שאמר משה לבני ישראל את דברי ה', אמרו כל העם יחדיו: "כל אשר דבר ה' נעשה" (ח). בכך ביטאו ישראל את אהבתם לדברי ה' ואת רצונם העז לקיימם בשלמותם.
וכתב שם אור החיים:

"והנה הראו בני ישראל עוצם אחדותם והשוואת רצונם באלקינו, כי שיישים רבוא אמרו [כל אשר דבר ה' נעשה] בהשוואת דיבור אחד [ויען כל העם], כאומרו 'חדיו'... אשרי עולם שאומה זו בתוכו".

מעמד זה מזכיר את מעמד שירת היס, שגם בו כל ישראל אמרו יחדיו, "בהשוואת דיבור אחד", את השירה.
רש"י, על פי חכמינו ז"ל, מדגיש את רצונם של ישראל לשמוע את דברי התורה מה' עצמו, וכך כתב (פסוק ט): "וישב משה את דברי העם אל ה' - תשובה על דבר זה שמעתי מהם [מהעם], שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו".
רעיון זה הובא גם במדרש שמות רבה (פרשה מא, ג):

"כי ה' יתן חכמה" - אתה מוצא בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשין לשמוע הדברות מפי הקדוש ברוך הוא... כמו שנאמר: 'ישקני מנשיקות פיהו'..."

ובעל עקדת יצחק כתב: "רק מפני שגלוי וידוע לפניו שהם חפצים לשמוע מפיו דבר... והנה באמת היתה כוונתם שלימה מאד...".
בעקבות הרצון הגדול לשמוע את דברי ה', התכוננו בני ישראל למעמד מתן תורה באופן השלם ביותר, כמו שנראה בהמשך בפסוקים. כעת נעבור ללימוד הפרק עצמו.

פרק יט הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר
2. ההכנה למתן תורה, ההתקדשות והגבלת העליה להר
3. התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה

הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר (פסוקים א-ח)

ציפייתם של ישראל למתן תורה

נאמר בפסוק א: "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני".

רש"י מבאר על פי הגמרא במסכת שבת (פו ע"א), ש"ביום הזה", הוא ראש חודש סיון.

נתאר לילדים את השמחה הגדולה שהיתה באותו היום, על פי דברי הרמב"ן שהבאנו לעיל:

"אבל בעבור היות ביאתם במדבר סיני שמחה להם ויום מוב, ומעת צאתם ממצרים נכספים אליו [מצפים להר סיני], כי ידעו ששם יקבלו את התורה, כי משה הגיד להם מה שנאמר לו: '...תעבדון את האלקים על ההר הזה' [העבודה היא קבלת התורה]".

לאור דברי הרמב"ן נתאר את הציפיה של בני ישראל למתן תורה, מיציאת מצרים עד יום זה, כאשר כל יום שעבר הגביר יותר ויותר את החשק והציפיה.

כדי להבין את גודל הציפייתם, נקדים ונתאר את האהבה של בני ישראל לה' בשעת יציאתם ממצרים כאשר היטיב עמהם ושחררם מבית עבדים. אהבה זו עוררה את רצונם לשמוע את קול ה' ואת תורתו. בני ישראל הבינו שמעמד כזה, בו כולם יחד ישמעו את קול ה' מתוך האש, לא היה כמותו מעולם ולא יהיה כמותו לשום עם אחר.

נתאר בהרחבה את ציפייתם של בני ישראל למתן תורה, כדי לעורר אצל הילדים את הרצון לשמוע דברי תורה.

התשובה והאחזה במחנה ישראל

נאמר בפסוק ב: "ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני".
כתב רש"י:

"למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלוא כבר כתב שברפידים היו חונים, בידוע שמשם נסעו? אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה".

לאור דברינו לעיל, בדבר ציפייתם של בני ישראל למתן תורה, נסביר שציפייה זו דחפה אותם להטהר ולעשות תשובה על כל מעשיהם. כלומר התורה כתבה על הנסיעה מרפידים מאחר והיא היתה נסיעה חשובה שבה עשו בני ישראל תשובה.

והספורנו כתב: "נסיעתם מרפידים היתה בכוונת בואם [מתוך רצון לבוא] למדבר סיני... כי ידעו ששם יעברוהו...". בעקבות כך נתאר לילדים את ההליכה מרפידים עד מדבר סיני כהליכה שלוותה בציפיה וברצון רב להגיע למקום שבו תנתן התורה.

"ויחזן שם ישראל נגד ההר"

על פסוק זה ידועים דברי רש"י בשם חכמינו ז"ל: "כאיש אחד בלב אחד", המתארים באופן מופלא את עוצמת האהבה ששררה בתוך מחנה ישראל.

ברגעים מיוחדים אלו, רגעים של התרוממות גדולה, נעלמו כל אותן תכונות רעות הקיימות בדרך כלל בין בני אדם, כמו קנאה, גאווה,

פרק יט הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר

מחלוקת וכדומה. כולם הרגישו מלאי אחוה ואהבה אחד כלפי השני -
"כאיש אחד בלב אחד".

נתאר לילדים את ההתנהגות של בני ישראל זה לזה, כיצד
הסירו את המחלוקת והקנאה מלבם, לא כעסו ולא התרגזו
איש על רעהו, אלא נהגו בכבוד ובאהבה כאילו הם אחים
ממש.

עליית משה הראשונה ודברי ה' אליו

נאמר **בפסוק ג'**: "ומשה עלה אל האלקים".

נסביר כדברי הרמב"ן, שמשה עלה אל הר סיני, ששם שכן הענן
וכבוד ה'.

עלייתו זו של משה היתה עלייתו הראשונה להר, והיא היתה ביום
השני לבואם למדבר סיני (ב' בסיון, כדברי רש"י).

"ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני
ישראל"

רש"י הביא את דברי המכילתא, ש"בית יעקב" אלו הנשים ו"בני
ישראל" אלו הגברים, ללמדנו שה' רצה לדבר עם כל העם, אנשים
ונשים כאחד.

נשאל את הילדים מדוע הקדים ה' את הנשים, נשמע את
תשובותיהם, ולבסוף נביא את הסבר המהרש"א (סוטה כא ע"א)
לשאלה זו:

"למה הקדים הנקבות לזכרים?... שהיא תגיד לבניהן שילמדו,
ותמרח היא בלמידתם... לפי שהיא מצויה בביתה היא מוכנת מפי
[יותר] לצוות בניה על כך".

כלומר כיון שהנשים מתאמצות על חינוך ילדיהן לתורה ומוליכות
אותם ללמוד תורה, זכו והקדימה אותן התורה לגברים.

הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר פרק יט

נאמר בפסוק ד: "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים".

כתב רש"י:

"לא מסורת היא בידכם, ולא בדברים [בשליח] אני משגר [שולח] לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם אלא אתם ראיתם [בעצמכם], על כמה עבירות היו חייבין לי [המצרים] קודם שנזדווגו [התחברו] לכם, ולא נפרעתי [הענשתי] מהם אלא על ידכם".

כלומר ה' לא העניש את המצרים על חטאים שעשו לפני שבאו בני ישראל למצרים, אלא הענישם רק כאשר פשעו כלפי בני ישראל. בכך הראה ה' לבני ישראל את אהבתו אותם ודאגתו המיוחדת להם, כפי שמבאר אור החיים:

"גם בזה הראה בחינת האהבה והחיבה, שכל זה עשה בשבילנו, הרעיש כל הבריאה ואבד אומה אחת בשבילנו, ולצד זה יתלהב אדם בחיבת הבורא אשר הפליא חסדו להם".

"ואשא אתכם על כנפי נשרים"

שאל את הילדים: היכן נשא אותנו ה' על כנפי נשרים, ומהי כוונת משל זה?

נביא שני פירושים:

א. רש"י ביאר שהפסוק מדבר על הקלות והמהירות בה התאספו ישראל במצרים: "זה יום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשבאו ליסע [לצאת ממצרים], נקבצו כולם לרעמסס". כלומר מהירות ההתאספות של בני ישראל מכל קצווי ארץ גושן בדרך נס, נמשלה לנשיאה על כנפי נשרים.

גם בפרשת בא (ויב, לז) הביא רש"י פסוק זה, אולם שם הסבירו ביחס לנס שהתרחש בנסיעת ישראל מרעמסס לסוכות, וכך כתב: "מרעמסס סכתה - מאה עשרים מילים היו [מרעמסס לסוכות] ובאו שם [לסוכות] לפי שעה, שנאמר 'ואשא אתכם על כנפי נשרים'". כלומר מהירות הגעת בני ישראל מרעמסס לסוכות בדרך נס, נמשלה לנשיאה על כנפי נשרים.

פרק יט הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר

ב. בהמשך הדיבור מדבר רש"י על חיבת ה' לישראל: "בנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין [מפחדים] מעוף אחר שפורה על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם [הציד], שמא יזרוק בו חיץ, לפי שאין עוף אחר פורה על גביו, לכך נותנן על כנפיו, אומר: מוטב יכנס החיץ בי, ולא בכני. אף אני [ה'] עשיתי כן, 'ויסע מלאך הא-להים וגו' ויבא בין מחנה מצרים' וגו', והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליספראות והענן מקבלם". כלומר הגנת ה' על עמו ישראל, נמשלה להגנה של נשר על גוזליו.

"ואבא אתכם אלי"

בתחילת הסברנו נביא את פירוש **אבן עזרא** המבאר מה כוונת הפסוק באומרו "אלי": "שכבודו [של ה'] ירד בהר הזה, והוא הר הקודש", כלומר ה' יביאנו אל מקום ההר, שם ישרה שכינתו. לאחר פירוש זה נביא את פירוש **אונקלוס** (מובא ברש"י): "וקריבית יתבון לפולחני", כלומר קרבתי אתכם לעבודתי, לקבל את תורתני בהר סיני.

נאמר **בפסוק ה'**: "ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי".

כוונת הפסוק שתשמעו בקולי במתן תורה, לקבל עליכם את התורה שהיא נקראת "בריתי".

"והייתם לי סגלה מכל העמים"

נסביר כי סגולה היא דבר חביב ויקר. כך תרגם **אונקלוס**: "ותהון קדמי חביבין" - שתהיו לפני חביבים. רש"י כתב:

"אוצר חביב, כמו 'וסגלת מלכים' - כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות... והם [שאר האומות] בעיני ולפני לבלום".

וה**אבן עזרא** כתב: "ומלת סגולה דבר נכבד ונחמד ולא ימצא אחר כמוהו".

הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר פרק יט

בהקשר זה נביא את דברי המכילתא דרבי שמעון (כאן):

"...אף על פי שכל העולם כולו למי שאמר והיה העולם, אינו מחבב אלא [את] ישראל, ולמה? שלקחם ממצרים ופדאם מבית עבדים."

"כי לי כל הארץ"

נבאר פרשב"ם שכתב: "וכל העמים שלי, ולא בחרתי כי אם אתכם לבדכם."

נאמר בפסוק ו: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל".

נשאל את הילדים: מהי כוונת הביטוי "ממלכת כהנים", הרי לא כל ישראל כהנים?

נגיע עמהם למספר תשובות:

א. רש"י: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים - שרים" - כלומר אנשים נכבדים וחשובים.

ב. רמב"ן: "ותהיו ממלכת משרתי" - כלומר תהיו משרתי ה' העובדים אותו בתורתו ובמצוותיו, כמו כהנים המשרתים והעובדים לפני ה' במשכן.

ג. ספורנו: "כי תהיו ממלכת כהני, להבין ולהורות לכל המין האנושי לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד... וכאמרו 'כי מציון תצא תורה'". כלומר אתם תלמדו את אומות העולם לעבוד את ה', כמו שתפקיד הכהנים ללמד את ישראל.

הרחבת הלימוד סביב פסוקים אלו תיתן הרגשה טובה לילד בראותו את אהבת ה' לעמו ואת חביבותם לפניו.

מסירת משה לעם את דברי ה' ותגובת העם

נאמר בפסוק ז: "ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה'".

פרק יט הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר

בפסוק זה נדגיש שתי נקודות:

האחת: יראת ה' של משה, שמסר את כל הדברים בדיוק כפי שאמר לו ה', וכך כתב בעל הליקוטאים (בחומש רב פנינים):

"הנה משה עליו השלום שם לפני הזקנים... אותם הדברים בעצמם ככתבם וכלשונם בלי שינוי, כאמרם ז"ל במכילתא: 'אלה הדברים - שלא תפחות ולא תוסיף', כלומר לא לבד שלא לפחות מן המצוות ולא להוסיף עליהן, גם בלשון הדיבורים לא תפחות ולא תוסיף".

כלומר ה' ציוה את משה למסור את דבריו מילה במילה, בלא לשנות דבר, וכך עשה משה.

השניה: חכמתו וצדקותו של משה, שקרא קודם כל לזקני העם. וכך כתב אור החיים:

"הנה נתחכם משה רבנו עליו השלום בשליחותו לעשותם בהתבוננות, כי ירא ופחד לבדו דלמא [שמא] תארע תקלה בדבר [בקבלת התורה] שהוא תכלית הכל ועיקר העולם... שמא הם וחלילה לא יקבלו ישראל את התורה, ונתחכם... ולא דבר לכללות העם עד שקרא לזקנים והושיבם לפניו, וכל ישראל יחד שומעים דברי משה, אלא שהקביל הדברים לפני הזקנים, והועיל בזה כדי שלא יתחילו להשיב למשה אלא הזקנים ולא כללות העם, כי חש [חשש] דלמא [שמא] הם וחלילה יענו מהעם תשובה שלא כהוגן מה שאין כן הזקנים ולא כללות העם, מוכפח הוא בהם שתשובתם תהיה כהוגן, ואחר שישבו הזקנים כהוגן, העם ימו אחריהם".

כלומר משה מסר תחילה את דברי ה' לזקנים, כשכל העם שומע מאחריהם, מפני שהיה בטוח שהזקנים יקבלו ברצון ובשמחה את דברי ה', ורצה שתגובתם זו תשפיע על כל העם לקבל את הדברים מרצון.

נאמר בפסוק ח: "ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה".

כל העם, גדולים וקטנים, אמרו יחדיו "נעשה", דבר המראה על

הגעת ישראל להר סיני ועלייתו הראשונה של משה להר פרק יט

השתוקקותם הרבה של בני ישראל כולם, ללא יוצא מן הכלל, לקבל עליהם את דבר ה'. וכך כתב הרמב"ן: "ויענו כל העם יחדו ויאמרו - למקטון ועד גדול".

על השתוקקותם הרבה של בני ישראל לקבל את דבר ה' עומד גם **אור החיים**, המבאר שהעם רצה להראות שהוא מקבל את כל דברי ה' ברצון ובלב שלם ואיננו זקוק לחיזוק מהזקנים:

"ולא הניחו לזקנים להשיב תחילה, וענו כל העם יחדו 'כל אשר דבר ה' נעשה', מדעתנו השלימה וברצוננו הפשוט".

ובהמשך דבריו שם כתב:

"והנה הראו בני ישראל את עוצם אחדותם והשוואת רצונם באלקיננו, כי שישים רבוא אמרו בהשוואת דיבור אחד, כאומרו - 'יחדיו' ולא נתאחר אחד מהם ולא קדם אחד לחברו, ולא שינה אחד מהם להשיב בנוסח אחר, אשרי עולם שאומה זו בתוכו".

הרצון הגדול אליו התעלו ישראל נבע מתוך הכרה בגדולתו של ה', הכרה שהלכה והתגבשה בקרב בני ישראל מאז יציאתם ממצרים באותות ובמופתים. בני ישראל ראו כמה גדולה אהבת ה' אותם עד ששינה כל מעשה בראשית בעבורם, והיו מלאי הכרת טובה על כל אשר גמלם.

נערוך עם הילדים סקירה על האותות והמופתים שעשה ה' לישראל מאז היותם במצרים ועד הגיעם למרגלות הר סיני, ובמקביל נזכיר את כל הטובות שגמלם. בכך ניצור אצל הילדים הזדהות עם המעמד המיוחד הזה בו עמדו ישראל יחד ואמרו "כל אשר דבר ה' נעשה".

העצמת נכונותם של בני ישראל לשמוע את דברי ה' ולקבל את דבריו, תרשים את הילדים ותחזק את רצונם לשמוע בקול ה'.

משה אומר לה' את דברי העם

נאמר בהמשך הפסוק: "וישב משה את דברי העם אל ה'". כתב רש"י: "וכי צריך משה להשיב [להודיע לה' את תשובת העם, הרי ה' יודע הכל]? אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה, שלא אמר הואיל וידע מי ששלחני, איני צריך להשיב". כלומר התורה רוצה ללמדנו שאדם שנשלח לומר לאחרים דברים, עליו לחזור אל השולח ולספר לו מה נאמר לו.

גם אור החיים נדרש לקושי זה שבפסוק וכתב: "...ולא להודעה [משה לא בא להודיע לה' את תשובת העם, שהרי ה' יודע הכל], אלא נתכוין בזה לפאר לרומם עם בני ישראל על כמה בחינות טובות אשר תגיד אופן התשובה...". כלומר משה בתשובתו לה' התכוון לשבח את עם ישראל לפני ה' (ואף על פי שגם זה ידוע לפני ה'), יתכן שכוונת אור החיים לומר שהדבר בא לחיזוק העם, שיראה עד כמה חשובים דבריו לפני ה'.
בכל פגישה עם שאלה על ידיעת ה', נמנע מלהעלות את השאלה בפני הילדים ולדון בה, וגם כאן נסביר בתמימות ובפשטות, קודם את דברי רש"י ואחר כך את דברי אור החיים.

ההכנה למתן תורה, ההתקדשות והגבלת העליה להר (פסוקים ט-טו)

גודל נבואת משה

נאמר בפסוק ט: "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם".

ה' אומר למשה שהוא יבוא לדבר עמו במעמד כל העם, כדי שכל העם ישמעו את ה' מדבר עם משה, ובכך הם יאמינו בו. וכך נאמר במכילתא: "מלמד שאמר הקב"ה למשה: הרי אני קורא לך מראש ההר [כלומר לעיני כל העם] ואתה עולה, שנאמר: 'ויקרא ה' למשה'...".

ההכנה למתן תורה, ההתקדשות והגבלת העלייה להר פרק יט

בעקבות דברים אלו כתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ח, א):
"משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין
על פי האותות יש בלבו דופי... ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני
שעיננו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר... ואנו שמענו - 'משה
משה'..."

כלומר הקב"ה עשה עם משה נס שלא עשה לשום נביא, ודיבר אליו
לפני כל ישראל, כדי שכל העם יאמינו בנבואתו לעולם.
והרמב"ן הוסיף:

"שתגש אתה אל הערפל בעבור ישמע העם דברי, ויהיו הם עצמם
נביאים בדברי [על ידי שישמעו דברי] ולא שיאמינו מפי אחרים...
וגם כך יאמינו לנצח בכל הדורות, ואם יקום בקרבם נביא או חולם
חלום כנגד דבריך יכחישוהו מיד, שכבר ראו בעיניהם ושמעו
באזניהם שהנעת למעלה העליונה בנבואה".

כלומר בני ישראל יתעלו למדרגת נבואה וישמעו את דברי ה' אל
משה, ומתוך כך יבינו את מעלתו המיוחדת ויאמינו בו לעולם.

כיון שהנבואה היא דבר עמוק ומופשט, קל וחומר נבואת
משה, והילדים בתמימותם מעריצים את משה ונבואתו ואין
להם ספק באמיתותה, לא נרחיב את הדיבור בסוגיא זו. בכל
זאת נדבר בקצרה על יתרונו של משה על פני שאר הנביאים
(על פי דברי הרמב"ם והרמב"ן), שהתנבא לעיני כל ישראל
וכן שכל ישראל ראו את מעלת נבואתו במעמד הר סיני.

לסיכום ניתן להביא (ולשיר...) את מילות הפיוט "יגדל אלקים חי", בו
נאמר: "לא קם בישראל כמשה עוד נביא ומביט את תמונתו, תורת
אמת נתן לעמו אל על יד נביאו נאמן ביתו, לא יחליף האל ולא ימיר
דתו לעולמים לזולתו".

”וישב משה את דברי העם אל ה'”

כתב רש"י על פי חכמינו ז"ל: "...שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו". מדבריו אנו למדים על רצונו הגדול של העם לשמוע את דברי ה' ישירות מה'.

הציווי על קידוש העם

נאמר בפסוק י: ”ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם”.

ה' מצווה את משה ללכת אל העם ולקדשם. מה פירוש "וקדשתם"? רש"י כתב: "וקדשתם - וזמנתם, שיכינו עצמם היום ומחר”.

וכיצד יכינו את עצמם בימים אלו?

האבן עזרא כתב: "וקדשתם - שירחצו במים”.

הרמב"ן כתב: "שיחיו קדושים, שלא יגשו אל אשה ואל כל זוממאה, כי הנשמר מן הזוממאה יקרא מקודש...”.

האלשיך כתב:

”ולא יעשו מהוראות חיצוניות ככיבוס בגדים ועיטוף לבנים, כי אם לקדש עצמם בפנים תחילה ואחר כך בחוץ, וזהו 'וקדשתם' את עצמם, 'היום ומחר' להכשיר לבנם בתשובה פנימית ואחר כך וכבסו שמלותם”.

והאברבנאל כתב:

”ואפשר שהיה בכלל ההכנה והקדושה, שלא ישתדלו [יעסקו] באותם הימים במקח ובממכר ולא במלאכות, רק ישתדלו ויעיינו תמיד בנפלאות ה' אשר עשה עמם, ולשמוע חכמה ומוסר מפי זקניהם וחכמיהם”.

לסיכום דברי הפרשנים נאמר שההתכוננות למעמד הגדול צריכה היתה להיעשות בשני תחומים, פנימי וחיצוני: הפנימי - טהרת הלב, תשובה, עיון בנפלאות ה' ושמיעת דברי מוסר מהחכמים, והחיצוני -

ההכנה למתן תורה, ההתקדשות והגבלת העליה להר פרק יט

רחיצה, כיבוס בגדים, השמרות מטומאה ומיעוט במלאכה, כשעל הצד הפנימי להיעשות לפני הצד החיצוני.

נביא בפני הילדים את הפירושים השונים, ובכך נעצים את היום הגדול של מתן תורה המצריך הכנה גדולה - הכנה הכוללת התקדשות פנימית וחיצונית.

את הפרישה מאישה לא נזכיר כעת אלא בפסוק ט"ו, שם מוזכר הדבר במפורש, מפני שהיא ענין של צניעות וכן ענין שקשה להסבירו לילדים. משום כך גם לא נזכיר את דברי רש"י בפסוק הבא העוסקים בפרישה מאישה.

הציווי על ההכנה למעמד הר סיני והגבלת העליה להר

נאמר בפסוק יא: "והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני".

כתב הנצי"ב בפירושו העמק דבר:

"אם כן פירוש 'והיו נכונים' היינו שיכינו עצמם לראות ולשמוע פלאות, כדי שלא יצאו מדעתם במראה נפלא ובקול נפלא פתאום...".

כלומר ה' רצה שבני ישראל ידעו שמעמד זה יהיה בדרך נס ופלא, דבר מופלא שכמוהו לא היה, ושבני ישראל יכינו עצמם לכך ולא יבהלו וכיון שילדים רכים לא נפגשים בחייהם עם חוויות המוציאות אותם מדעתם, לא נזכיר את דברי הנצי"ב "כדי שלא יצאו מדעתם".

נביא את דברי רש"י בשם המכילתא: "לעיני כל העם - מלמד שלא היה בהם סומא, שנתרפאו כולם".

נכוון את הילדים למילה "כל", ממנה למדו חכמינו ז"ל שלא נשאר אפילו עיור אחד, ונסביר שאותם העיורים ושאר בעלי מומין שהתרפאו

במעמד הר סיני נפגעו במצרים בעבודת הפרך, וכך אמרו חכמים
במדרש תנחומא (יתרו ח):

"כשיצאו ישראל ממצרים היו בהן בעלי מומין מעבודת הפרך,
שהיו עושיין בטיט וכלבנים, והיתה האבן נופלת עליו מן הכנין
ושוברת ידו וקופעת רגלו. אמר הקדוש ברוך הוא: אינו דין שאתן
את תורתי לבעלי מומין...".

נאמר **בפסוקים יב-יג**: "והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם
עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת. לא תגע בו יד כי סקל
יסקל...".

פירש **האבן עזרא**: "מלת 'בו' שבה [מתייחסת] אל האדם הנוגע בהר
[כלומר אסור לגעת באדם שעלה בהר], והטעם לא יכנס אדם אחריו
לתפסו, רק יסקלוהו הרואים ממקום מעמדם מיד" (וכך פירש גם הרשב"ם).
כלומר אם אדם יעלה להר, אין להכנס לשטח ההר לתופסו, אלא בני
ישראל יסקלוהו מרחוק.

חומרת העונש נובעת מחומרת המעשה - עליה אל מקום שכבוד ה'
שוכן עליו באש. נסביר לילדים שה' אוהב מאד את בני ישראל ולא
רוצה שימותו, ועל כן הוא מזהירם מראש שלא יתקרבו להר.

נאמר **בפסוק יד**: "וירד משה מן ההר אל העם".

כתב **רש"י** בשם המכילתא: "מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא
[הלך] מן ההר אל העם".

נשאל את הילדים אלו תכונות טובות של משה עולות מדברי רש"י
אלו ונגיע ל:

א. **זריזות גדולה** לקיים את דבר ה'.

ב. **התמסרות למען עם ישראל** תוך ויתור על עניניו האישיים.

התקדשות העם

נאמר בהמשך הפסוק: "ויקדש את העם ויכבסו שמלתם".
כתב הנצי"ב: "ובזה היה משה מועיל [מצליח להשפיע על העם] בדברים החוצבים להבות אש קדושה וטהרה, עד שנכנסם בלבכם ונתקדשו".
כלומר משה מסר לעם את כל דברי ה' על ההכנות הנדרשות לקראת מתן תורה מתוך התרגשות רבה, כשהוא מלא חרדת קודש, עד שדבריו פעלו על בני ישראל ודחפו אותם להתכונן בכל כוחם למעמד הנשגב.
על פי האמור בפסוק י', העם עשה הכנות גופניות, כמו כיבוס הבגדים, רחיצה והישמרות מטומאה, וגם הכנות נפשיות ורוחניות, כמו טהרת הלב ותשובה, עבודה על המידות ובכללם ריבוי אהבה ואחווה בין איש לרעהו ("ויחן שם ישראל" - באחווה, כאיש אחד בלב אחד).
על כן, בלמדנו פסוק זה, נתאר לילדים בצורה חיה את דברי משה "החוצבים להבות אש" ואת התכונה הרבה במחנה בעקבותיהם: כל העם עסוקים בכיבוס הבגדים וברחיצה מתוך רצון לכבד את המאורע - ממעטים במלאכות ונשמרים מטומאה, כל אחד מתאמץ להרבות אהבה ואחווה בין איש לרעהו, לעיין בנפלאות ה' לשמוע דברי מוסר מהחכמים ולשוב בתשובה מכל חטא ועוון, הכול מתוך רצון להיות זכים וטהורים לקראת המעמד הגדול - מעמד הר סיני.

נשתדל שתיאור זה ירשים את הילדים, ויעורר את רצונם להיות דבקים בתורה.

נאמר בפסוק טו: "ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה".

מכיוון שילדים לא יבינו מדוע אסרה תורה גישה אל אישה בשלושת ימים אלו, נפרש "אל תגשו אל אשה", שלא להתעסק עמה לא במשכב ולא בשיחה של חולין, וכמו שנזכר בדברי הנצי"ב: "שלא תהא מרבה

פרק יט   התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה

שיחה עם אשה", משום שלקראת מתן תורה יש לפסוק מכל עיסוק בענייני העולם ובענייני חול.
וכעין זאת כתב האברבנאל:

"ואפשר שהיה בכלל ההכנה והקדושה, שלא ישתדלו [יעסקו] באותם הימים במקח ובממכר ולא במלאכות, רק ישתדלו ויעיינו תמיד בנפלאות ה' אשר עשה עמהם, ולשמוע חכמה ומוסר מפי זקניהם וחכמיהם".

נמצא שמעבר לציווי הפרטי ביחס לאישה, יש כאן ציווי כללי לא לעסוק בענייני העולם ובענייני חול.

התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה (פסוקים טז-כה)

התייצבות ישראל בתחתית ההר ביום השלישי

נאמר בפסוק טז: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה".

ארבעה פלאים עשה ה' באותו הבוקר: קולות, רעמים וברקים (מדובר בימי הקיץ של חודש סיון בהם אין רגילים לראות רעמים וברקים), ענן כבד על ההר וקול חזק של שופר (בלא אדם התוקע).

הקולות והברקים, הערפל ומראות האש פעלו על העם והחרידו אותו. וכך כתב הנצי"ב בהעמק דבר: "...אלא באו בדי... להחריד לבבם, היינו כדי למרק טבע גופם", כלומר למרקם ולזככם מהטבע החומרי ומן התאוות. כמובן מרוק הטבע החומרי הוא מושג מופשט לילדים בגיל צעיר, ועל כן נעדיף לומר שכל אלו באו להכניס בלבם של ישראל אווירה מיוחדת ומרוממת ויראת ה'.

באותו בוקר היו בני ישראל מלאי התרגשות בודעים כי עומדים הם לפני מעמד מרומם שלא היה כמותו מאז בריאת שמים וארץ. הם הכינו

התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה פרק יט

את עצמם לשמוע את קול ה' חוצב הלהבות, כך שיוכלו להחזיק מעמד. לשם כך טיהרו את לבם עד שחפצו לשמוע את דברי ה' בכל מאדם.

נאמר **בפסוק יז**: "ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה".

רש"י כתב בשם המכילתא: "מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת בלה...".

חכמים למדו זאת מהמילה "לקראת", שמשמעותה ששני הצדדים הולכים זה לקראת זה, כפי שדייק השפתי חכמים ברש"י.

לא נביא לימוד זה לילדים, כיון שפשוטו של מקרא הוא שרק העם יצא לקראת ה', וגם מלשון הפסוק נראה שכבוד ה' שכן בהר ולא אז ממנו. בנוסף, המשל של חתן וכלה עלול להתקבל כהגשמה למי שלא מעמיק בו.

עם זאת, לאור דברי חכמינו ז"ל אלו, נדבר עם הילדים על אהבת ה' לעמו ושמחתו לדבר עמהם. נאמר לילדים שה' שמח מאד כשראה שבני ישראל יצאו לקראתו, כי אהב אותם אהבה רבה ורצה לדבר עמהם וכפי שהזכרנו בשם אור החיים שעמד על עוצמת חיבתו של ה' לישראל וגודל חשקו לתת להם את התורה, וכן הזכרנו את דברי האלשיך שכתב שגדולה מאד אהבת ה' אלינו, כי יותר חפץ בנו לקרבנו אליו מאשר חפצנו להדבק בו.

"ויתיצבו בתחתית ההר"

נפרשו כפשוטו, כפי שכתב **רש"י**: "ברגלי ההר", וכך תרגם **אונקלוס**: "בשיפולי מורא" - במורד ההר.

על פסוק זה ידועים דברי הגמרא **במסכת שבת** (פח ע"א): "נתלש ההר ממקומו וכפה עליהם הר כגיגית".

בשלב זה לא נביא לילדים דברים אלו, מפני שהמשמעות הפשוטה של המילים "בתחתית ההר" איננה מתחת להר ממש. כמו כן נעדיף כעת לדבר בשבחם של ישראל ולהדגיש את רצונם העז לקבל את התורה, כפי שעולה מדבריהם "ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה" (פסוק ח), בעוד

פרק יט   התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה

שהדיבור על כפיה עלול להפחית משבחים של בני ישראל (הסתירה שבין אמירת "נעשה ונשמע" לבין כפיית ההר כגיגית נדונה בהרחבה בראשונים, ונשאיר דיון זה לגיל בוגר יותר).

האם ישראל שמעו את כל הדברות מפי ה'?

נאמר בפסוק יט: "ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול".

פסוק זה הוא אחד הפסוקים הקשים בחומש שמות. רש"י הסביר שפסוק זה מדבר על עשרת הדברות אותם היה משה משמיע לעם, וכך כתב:

"משה ידבר - כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא 'אנכי' ולא יהיה לך, והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע".

כלומר לפי רש"י את שני הדברות הראשונים שמע העם מפי ה' ואילו את שאר הדברות שמעו העם מפי משה, ופסוק זה מדבר על שאר הדברות.

אולם הרמב"ן בספר דברים פירש, שכל עשרת הדברות נאמרו לישראל מפי הגבורה, וכך גם פירש בעל עקדת יצחק בפרשתנו, שבני ישראל שמעו את כל עשרת הדברות מפי ה', אלא שהיה הבדל בין שמיעת שני הדברות הראשונים לשמונה שאחריהם, שאת השניים הראשונים אמר ה' לישראל באופן ישיר, פנים אל פנים, ואילו בשאר הדברות שמעו את ה' רק דרך קולו.

וכך כתב העקדת יצחק:

"לפי מה שמקובל באומה [שבני ישראל שמעו מפי ה' את כל עשרת הדברות]... כמו שנתפרסם מפשט הכתובים האומרים זה בפירוש, כי מיד שסיים כל עשרת הדברים נאמר: 'את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם...' ולא הבדיל בין קצת לקצת... ואיך

יאמר כי [רק] 'אנכי' ו'לא יהיה' מפי הגבורה שמענום?... ועל כל פנים חלילה לנו להאמין כי חכמי האמת והצדק [חכמינו ז"ל בגמרא] ישילו שום ספק כמה שיראה בזה מפרסום הכתובים, ולהטיל פגם וחסרון כמה ששמעוהו [כל ישראל] במעמד הנורא ההוא... אלא ודאי כוונתם [של חכמינו ז"ל בגמרא] בזה המאמר הוא זולת מה שחשבוהו... השני דיבורים הראשונים ששמעו מפי הדיבור פנים בפנים לגמרי, והוא כמדבר עצמו אל זולתו אשר לפניו... השמונה דברות ששמעו מפי הדיבור גם כן, אבל יצא הקול כאילו הוא אמצעי שמדבר ביניהם..."

אנו נלמד את הילדים, שבני ישראל שמעו את כל עשרת הדברות מפי ה', כפירוש הרמב"ן והעקדת יצחק, ולא נחלק באופן השמיעה של הדברות בין השניים הראשונים לשמונה האחרונים. דבר זה הוא גם פשוטם של המקראות, כאן ובפרשת ואתחנן וכפי שהביא העקדת יצחק).

בגיל בוגר יותר נעמיק בסוגיא רחבה זו, נביא את דברי רש"י והגמרא במסכת מכות (כד ע"א), וכן את דברי הרמב"ן והעקדת יצחק. מכיון שאיננו מסבירים פסוק זה כרש"י, שמדובר פה על שמיעת עשרת הדברות מפי משה, נפרש את הפסוק כדברי הרמב"ן שמדובר על ההכנות שקדמו למתן תורה, ופירושו שמשה דיבר אל בני ישראל, וה' ענה בקול רם, כלומר המשיך לצוותו מה יעשה. וכך כתב הרמב"ן:

"ומשה עלה למעלה, קרוב לראש ההר... ומדבר עם ישראל להורותם מה יעשו, וישראל שומעים קול אלקים שעונה אותו ויצונו, והם לא יבינו מה יאמר לו, ויצוה אותו בצוואות האמורות אחר כך בפרשה - 'רד העד בעם...', 'לך רד ועלית אתה ואהרן עמך...', והיה זה קודם מתן תורה..." (וראה המשך דבריו שם).

נציין כאן את גדולתו של משה, שלא היה עוד נביא כמותו - בעוד נבואת הנביאים כולם היתה נסתרת מעין כל, אצל משה - כל ישראל

פרק יט   התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה

שמעו שה' מדבר אליו, כפי שהזכרנו לעיל (פסוק ט). דברים אלו נאמרו גם על הפסוק הבא (פסוק כ): "ויקרא ה' למשה אל ראש ההר", ה' קורא למשה והעם שומעים ורואים את גדולתו.

דברי ה' על ההגבלה סביב ההר ותשובת משה

נאמר בפסוק כא: "ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות".

נציין שוב את אהבתו ודאגתו של ה' לישראל - ה' מזרז את משה לרדת ולהזהיר את העם שוב שלא יתקרבו לראות כדי שלא ימותו.

"ונפל ממנו רב"

על פי פשוטו של מקרא כוונת הפסוק שיפלו מהעם רבים. יחד עם זאת, נביא את דברי רש"י בשם המכילתא, המראים את אהבת ה' הגדולה לכל אחד ואחד מישראל: "כל מה שיפול מהם, ואפילו הוא יחידי, חשוב לפני רב".

נאמר בפסוק כג: "ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו".

פסוק זה קשה מאד להבנה. אנו נסביר על פי הרשב"ם, המפרש את דברי משה בדרך שאלה: ה' ציוה בתחילה (פסוק יב) שלא יעברו ישראל את הגבול ולא יעלו אל ההר, ואילו בדבריו האחרונים אמר "פן יהרסו אל ה' לראות". שאלתו של משה היא: האם התכוון ה' לומר שאסור לראות את ההר אפילו ממרחק, או שרק אסור לעלות עליו? לשאלה זו ענה ה': "זהכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה'" (פסוק כד), כלומר הכוונה היתה שלא יעלו להר, אבל ראייה בלא עליה לא נאסרה.

נאמר בפסוק כד: "לך רד".

רש"י בשם המכילתא כתב על פסוק זה: "לך רד - והעד בהם שנית, שמזרזין את האדם קודם מעשה [בפסוק יב, שלושה ימים קודם] וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה [כאן]".

התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה פרק יט

נשאל את הילדים: מדוע צריך לזרז את האדם פעם שניה בשעת מעשה?

נגיע לכך שלעתים בשעת מעשה אדם עלול לשכוח את ההגבלות עליהן נצטווה, ועל כן צריך להזהירו פעם שניה, ובפרט במעמד גדול זה, בו היתה השתוקקות גדולה במיוחד מצד בני ישראל להתקרב ולראות את המראות הגדולים.

"ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה'"

כתב רש"י:

"...אמור מעתה - אתה מחיצה [מקום נפרד] לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו, והכהנים מחיצה לעצמם. משה ניגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עיקר אל יהרסו...".

בלימוד זה נעצים אצל הילדים את מעלתו של משה רבנו מעל כולם, את מעלת אהרן על פני שאר הכהנים ואת מעלת הכהנים על פני שאר העם.

נאמר בפסוק כה: "וירד משה אל העם ויאמר אליהם".

מה אמר משה לעם?

כתב רש"י: "התראה זו", כלומר משה קיים את מצוות ה' והזהיר את העם שלא יעלו בהר.

הרגעים המיוחדים לפני מתן תורה

לסיכום הפרק, ולפני המעבר לשמיעת קול ה' ולמתן תורה עצמו, נתאר בפני הילדים את עמידתו של משה רבנו לפני העם כשהוא נושא דברים על גודל המעמד והשעה, ומתוך כך על החיוב לשמור את ציווי ה' ולא להתקרב להר סיני.

פרק יט   התייצבות העם בתחתית ההר ואזהרת ה' על ההגבלה

אחרי דברי משה עמדו בני ישראל בדריכות ובציפיה לשמוע את דברי ה'. ביחס לציפיה זו הבאנו מספר מקורות בפתיחת הפרשה, ונזכירם שוב בקצרה: **במכילתא** אמרו: "רצוננו לראות את מלכנו", **ובמדרש שמות רבה**: "בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשין לשמוע את הדברות מפי הקב"ה... כמו שנאמר: 'ישקני מנשיקות פיהו'".
נשוב ונתאר לילדים את הציפיה הגדולה של העם לשמוע את קול ה', שאת גדולתו ורוב טובתו ראו באותות ובמופתים במצרים, על היס וכן בהליכתם במדבר. כל זאת עשה ה' לטובתם, להצילם ולהחיותם.
מתוך רצון עז זה, הקשיבו בני ישראל לכל מילה ומילה באהבה וחיבה, וכפי שכתב **אור החיים**:

"ותמצא שאמרו ז"ל שכל דיבור ודיבור היה עומד על כל אחד מישראל, ואמר לו - 'תקבלני עליך', והוא אומר לו - 'הן', ומחבקו ומנשקו [כל אחד מבני ישראל חיבק ונישק כל דיבור ודיבור], ועולה [הדיבור] ומתעמר על ראשו".

לא נביא בכיתה את דברי האור החיים כמו שהם, מפני שהם דברים מופשטים, אלא נלמד מהם את החיבה הרבה של בני ישראל לכל דיבור של ה', ונשתדל להעביר חיבה זו לילדים.
מתוך אהבה זו קיבלו עליהם בני ישראל ברצון כל מצוה ומצוה, וכך כתוב **במכילתא** (מובא ברש"י לפסוק א): "לאמר - מלמד שהיו עונין על הן - 'הן' ועל לאו - 'לאו'". כלומר על מצוות עשה, כמו: "אנכי", "זכור", "כבד את..." - ענו: 'הן', נקיימם! ועל מצוות לא תעשה, כמו: "לא יהיה...", "לא תשא..." - ענו: 'לאו', לא נעבור עליהם!

במהלך לימוד הדברות נתאר לילדים את ההקשבה והחיבה לכל מילה ואת הקבלה של כל דברי ה' בחפץ לב וברצון שלם.

פרק כ

בפרקנו שלושה נושאים עיקריים:

1. עשרת הדברות
2. ראיית הקולות, תגובת העם ודברי משה
3. דברי ה' למשה לאחר מתן תורה

עשרת הדברות (פסוקים א-יד)

רצון ה' לדבר עם ישראל

נאמר בפסוק א: "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר".

כהשלמה למקורות שהבאנו על רצון ה' לדבר עם עמו ולתת להם את תורתו, נתאר כאן כמה חיכה ה' לשעה זו, כלשון **אור החיים**: "כי הוא יום המקווה לבורא... ומיום הבריאה הם [ה' וצבא השמים] יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל מדבר סיני...".

והאלשיך כתב: "ומאשר גדלה מאד אהבתו יתברך אותנו היה למהר האלקים לעשותו".

אהבה זו באה לידי ביטוי בעצם דיבור ה' עם ישראל, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (הובא באור החיים) שכל מילה שיצאה מפי ה' היתה מדברת עם כל אחד ואחד מישראל, ונושקת אותו על פיו, ודברים אלו הם משל המבטא את גודל החיבה של ה' לישראל.

על כך הוסיף **אור החיים**, שחיבה זו היתה כחיבת אב לבנו: "כי על בן אב את בן ירצה, על פיו ישק, להורות כי נפשו קשורה בנפשו".

לאור דברים אלה נתאר בפסוק זה את הציפייה של ה' לדבר עם עמו ואת האהבה והחיבה של ה' במהלך הדברות עצמם.

יראתם של בני ישראל מה'

לצד האהבה הגדולה של ישראל לה' ושל ה' לישראל, נתאר גם את היראה שהיתה לבני ישראל משמיעת קול ה', כפי שמפורש בפרק הקודם בפסוקים ט"ז-י"ט:

"ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבוד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה. והר סיני עשן כלו... ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד. ויהי קול השופר הולך וחזק מאד..."

וכן נאמר בחומש דברים (ה, כב): "ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו". ברוח פסוקים אלו נביא את דברי רש"י בתהלים (כט, ד) על הפסוק: "קול ה' חוצב להבות אש", שפירש שהכוונה לעשרת הדברות: "ורבותינו פירשו שהיה הדיבור של עשרת הדברות יוצא בלהבות אש מפיו [של ה']...". לפי רש"י בתהלים גם שאר הפסוקים במזמור מדברים על מתן תורה ומבטאים את כוח ה', כמו: "קול ה' בכח קול ה' בהדר", "קול ה' שובר ארזים".

לסיכום, נביא מספר נקודות עיקריות המבטאות את הקשר המיוחד בין ה' לישראל:

מצד הקדוש ברוך הוא	מצד בני ישראל
א) רצון ה' לדבר עם עמו.	א) רצונם לשמוע את קול ה'.
ב) אהבתו לעמו כאב לבן.	ב) אהבתם וקבלתם ברצון את דברי ה'.
ג) שמחה גדולה כביום חתונה.	ג) שמחתם בקבלת כל דיבר.
ד) קולו החוצב להבות אש.	ד) יראתם הגדולה בשעה ששמעו את דברי ה' מתוך האש.

לאחר ההכנות המרובות לקראת המעמד המופלא נקרא את עשרת הדברות לאט ובקול רם, ולאחר מכן נשוב ונבאר דיבר אחר דיבר. לא נאמר לילדים את כל הנקודות המובאות לעיל בכל אחד מהדברות כדי לא להעמיס ולהלאות אותם, אלא בכל דיבר נביא נקודה אחת או שתיים, כך שבלימוד כל הדברות נעשיר את הילדים, ובכך יתקבלו הדברים בחיבה וברצון על ידם.

הדיבר הראשון

נאמר בפסוק ב: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים".

הדיבר הראשון בו פתח ה' את דבריו, הוא היסוד לכל דברי ה' בהמשך ולכל התורה כולה.

בדיבר זה מדבר ה' על החסד הגדול ביותר שעשה לבני ישראל - שהוציאם ממצרים ובחר בהם להיות לו לעם לדורות עולם, והוא יהיה מלכם. בכך הפכו ישראל להיות עבדי ה' וקיבלו על עצמם לשמור את כל דברי תורתו.

ובנוסף, עד עתה עשה ה' עם ישראל חסדים, אותות ומופתים, בלא שזכו לשמוע את דבריו, אבל כעת הוא מדבר עמהם פנים בפנים והם זוכים לשמוע את דבריו ממש, "אנכי ה' אלקיך" המדבר עמכם, דבר המלמד על גודל אהבת ה' לעמו.

על פי דברי חכמינו ז"ל שהבאנו (שישראל אמרו על 'הן' - 'הן'), נדגיש בדיבר זה את קבלת מלכות ה' שקיבלו ישראל עליהם עתה בלב שלם. קבלה זו היא המפתח לכל קבלת עול מלכות שמים במשך הדורות כולם (ראה דברי רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי א, יא).

הדיבר השני

נאמר בפסוקים ג-ה: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. לא תעשה לך פסל וכל תמונה... לא תשתחוה להם ולא תעבדם...".
בדיבר זה ישנם ארבעה איסורים: לא לקבל, אפילו בלב, שום כח אחר לאלה, לא לעשות פסל, לא להשתחוות לו ולא לעבוד אותו בשאר עבודות, כמו הקטרה.

על פי דברי חכמינו ז"ל שהבאנו (שישראל אמרו על 'לאו' - 'לאו'), נדגיש בדיבר זה שבני ישראל קיבלו עליהם ברצון שלא לעבוד עבודה זרה, והכירו שה' לבדו הוציאם ממצרים ולא שום אל אחר.

"פקד עון אבת על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי"

כתב רש"י: "לשנאי - כתרנומו, כשאוחזין [הבנים] מעשה אבותיהם בידיהם", כמו עבודה זרה, אבל אם הבנים עוזבים את דרך אבותיהם והולכים בדרך ה', הקב"ה לא יענישם על מעשי אבותיהם אלא יתן להם שכר טוב, כמו חזקיהו המלך שעבד את ה' ולא הלך בדרך אחז אביו.

נאמר בפסוק ו: "ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי".

אוהבי ה' הם אלו שמקיימים את מצוות ה' מתוך אהבה, ושכרם גדול מאד, וכך אמרו חכמים **במסכת סוטה** (לא ע"א):

"גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שזה [העושה מיראה] תלוי [שכרו] לאלף דור, וזה [העושה מאהבה] תלוי לאלפים דור, הכא [כאן] כתיב: 'לאלפים לאהבי ולשמרי מצוותי' והתם [שם - דברים ז, ט] כתיב 'ולשמרי מצותיו לאלף דור'..."

וברבנו בחיי: "עושיין לשמן הם שעושים מאהבה". כלומר העושים את המצוה לשמה הם הנקראים אוהבי.

ובענין השכר כתב רש"י (על פי הגמרא לעיל): "...נמצאת מידה טובה יתירה על מידת פורעניות אחת על המש מאות, שזו [מידת פורענות] לארבעה דורות [פוקד עון אבות... ועל רבעים] וזו [מידת טובה] לאלפים".

נרחיב בלימוד פסוק זה, ובכך נחזק אצל הילדים את האהבה והשמחה בעשיית המצוות ובהודיה לה' על שכרו הטוב לאוהביו.

הדיבר השלישי

נאמר **בפסוק ז**: "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא". פירושו, שלא נשא על שפתינו את שם ה' לבטלה. חכמינו אמרו **במסכת שבועות** ולט ע"א, שכאשר אמר ה' דיבר זה הזדעזע העולם כולו: "שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא', משום חומרת איסור נשיאת שם ה' לבטלה. יש לציין כי גם הדיברות האחרות נאמרו בקול חזק במיוחד, וכפי שהזכרנו בשם רש"י על הפסוק: "קול ה' חוצב להבות אש", אולם דווקא על דיבר זה אמרו חכמינו ז"ל שבו נזדעזע העולם.

הדיבר הרביעי

נרחיב את הדיבור על מצוות השבת מפני שמצוה זו נוגעת לעולמם של הילדים והם נפגשים עמה מידי שבוע.

נאמר **בפסוק ח**: "זכור את יום השבת לקדשו".

מצוה לזכור את השבת במשך כל ימי השבוע, וכך נאמר **במכילתא**: "אלעזר בן חנניה... אומר: 'זכור את יום השבת לקדשו', תהא זוכרו באחד בשבת, שאם יתמנה [יזדמן] לך מנה יפה תהא מתקנו לשם

שבת, רבי יצחק אומר: לא תהא מונה בדרך שאחרים [אומות העולם] מונין, אלא תהא מונה לשם שבת".
והוסיף הרמב"ן:

"כי בזכרנו אותו תמיד יזכור מעשה בראשית בכל עת ונודה בכל עת שיש לעולם בורא, והוא ציוה אותנו באות הוזה... וזה עיקר גדול באמונת האל".

עיקר מצוה זו היא בליל השבת בקידוש, וכך אמרו בגמרא (פסחים קו ע"א): "תנו רבנן: 'זכור את יום השבת לקדשו' - זוברהו על היין בכניסתו...". ובמכילתא: "'לקדשו' - בברכה. מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו".

לפי זה למילה "זכור" יש שני מובנים: האחד לזכור את השבת במשך כל השבוע - היום יום ראשון בשבת, היום יום שני שבת וכו' - והשני לזכור את השבת בכניסתה, וזאת עושים בקידוש על היין.

נאמר בפסוקים ט-י: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלקיך".

כתב הספורנו: "כולו לה', בלומר ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהתענג בו די העבודה [כמה שצריך] לכבודו יתברך".
כלומר - פירוש המילים "לה' אלקיך" - שתעשה את השבת לכבוד ה'.

והרמב"ן כתב:

"שתהא השביתה בעינינו בעבור שהוא יום קדוש, להפנות בו מעסקי המחשבות והכלי הזמנים ולתת בו עונג לנפשנו בדרכי ה', וללכת אל החכמים ואל הנביאים לשמוע דברי ה'...".

בבואנו ללמד את הילדים על יום השבת, אנו צריכים לשאול את עצמנו האם נשמיע להם את דברי הרמב"ן והספורנו, שנעשה את יום השבת כולו לה' ונפנה את המחשבות מכל ענייני החול ונעסוק רק בדרכי ה', בתפילה ובלימוד התורה, או שנציג לפניהם טעמים אחרים המובאים בחכמינו ז"ל?

הילד בגיל הרך, זקוק לבניית הצדדים החומריים והרגשיים
ובד בבד עם אלו נבנית אישיותו בהדרגה אט אט גם
בצדדים הרוחניים. כך ננהג באופן הלימוד על השבת (כפי
שנראה לקמן).

שבת – למנוחה

ראשית נדבר על המנוחה הפיזית מששת ימי המעשה, כפי שמשמע
מפשט הפסוקים: "ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה...
כי ששת ימים עשה ה'... וינח ביום השביעי", כלומר כשם שה' נח ביום
השביעי, כך גם האדם מצווה לנוח. גם המילה "שבת" מורה על לשון
שביתה ומנוחה, וכך אמרו חכמים **במכילתא**:

"...והרי דברים קל וחומר, מי שאין לפניו יגיעה [ה'] הכתיב על
עצמו שברא עולמו בששה ונח בשביעי, אדם שנאמר בו 'אדם
לעמל יולד' על אחת כמה וכמה [שצריך לנוח]".

ובדברים רבה (יח): "וכל מי שהוא רץ בשבת, מחלל את השבת, שלא
ניתנה שבת אלא לנוח בה".
רעיון זה כתב גם הרמב"ם:

"ענין השבת מעמה מפורסם מכדי שיהא צורך לבארו, כבר ידוע
ערך מה שיש בה מן המנוחה, ונעשו שביעית חיי כל אחד בעונג
ומנוחה מן העמל והיגע אשר לא ינצל מהן קמן ולא גדול".

מכל האמור עולה שלשבת ישנה מטרה בסיסית והיא מנוחה גופנית.
נביא זאת לילדים ובכך נראה להם את אהבתו של ה' לעמו שדואג
להם ליום מנוחה, וכפי שנאמר **במכילתא**: "בוא וראה חיבתו של הקדוש
ברוך הוא את ישראל שהכתיב לשונות בני אדם על כבודו [שכתב 'וינח'
על עצמו]... ועל בן נאמר - אשרי העם שכבה לו".

שבת – לעונג

נקודה שניה עליה נדבר היא העונג הצריך להיות בשבת, וכפי שנאמר בספר ישעיה (נח, יג): "וקראת לשבת עונג".
נסביר שהשבת לא ניתנה רק למנוחה פיזית, אלא גם לחזק את הצד הרגשי של העונג והשמחה, וכדברי חכמינו ז"ל **במדרש רבה** (דברים רבה שם): "...ונתנה הקב"ה לישראל שיהיו נחים בה ומתעננים בה במאכל ובמשתה ובכסות נקיה". ובמדרש **עשרת הדברות** נאמר: "והנחילו לעמו ישראל [את השבת], שכחר אותם משאר אומות ונתנו בחלקם שלא יהא צער במחנותם, כי לשמחה גדולה נתנה אלקים לנו".
בלימוד זה נחזק את הצד הרגשי, את שמחת החיים שבילדים.

שבת – לחיזוק האמונה

לאחר שדיברנו על המנוחה הגופנית והעונג הנפשי, נעבור לדבר על הצד הרוחני, והוא האמונה שה' ברא שמים וארץ, כפי שעולה מהפסוקים: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ... על בן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". וכך כתב הרמב"ן בביאור הפסוקים: "...ציוה שנעשה בזה [באמונה בה'] סימן וזכרון תמיד להודיע שהוא ברא הכל והוא מצות השבת שהוא זכר למעשה בראשית".
מכיון שהילדים בטבעם ובתום ילדותם מאמינים במציאות ה' ושהוא ברא את כל הבריאה, נעסוק יותר בצד המעשי המוטל על האדם כתוצאה מאמונתו, והוא ההודיה לה'.
נסביר שבשבתתנו ביום השביעי אנו זוכרים את בריאת שמים וארץ ושכל הבריאה עשה ה' לטובתנו: השמש והירח להאיר, העצים למאכל, בעלי החיים לשרתנו וכו', ומתוך כך אנו מודים לה' על כל הטוב שנתן לנו.
ואמרו חכמים **במדרש תהלים** (קמח, ג): "ייהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו... שעל מנת בן נבראו [הכוכבים] להיות מקלסין אותו [את ה']".

אם כך נאמר על השמש והכוכבים, על אחת כמה וכמה שעם ישראל צריכים להודות לה'.

בלימוד זה נחזק אצל הילדים את הכרת הטובה לה' על כל הטובות שעושה עמנו, מידה שהיא אחד מהערכים החינוכיים החשובים ביותר.

כאשר אנו עוסקים בהודיה לה' נדבר גם על התפילה לה', שבשבת עיקרה הוא שבח והודיה.

נזכיר לילדים שבתפילת העמידה בשבת לא מבקשים בקשות ולמעט בקשות כלליות על עם ישראל: חזרתנו לארצנו וכו', ולכן ישנן רק שבע ברכות בתפילת עמידה: שבח, קדושת היום והודיה, כאשר השיא הוא תפילת המוסף שכולה שבח (על פי רבנו יונה, ברכות כו ע"ב).

שבת – ללימוד תורה

במקביל נדבר גם על המטרה של לימוד תורה, ונביא את דברי חכמינו ז"ל בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג): "לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה".
וכך כתב הרמב"ן כאן:

"ומעם לקדשו... שתהא השביתה בעינינו בעבור שהוא יום קדוש, להפנות בו מעסקי המחשבות והבלי הזמנים, ולתת בו עונג לנפשנו בדרכי ה', וללכת אל החכמים ואל הנביאים לשמוע דברי ה'..."

בלימוד זה נשתדל לעורר אצל הילדים את המודעות לחשיבות לימוד התורה בשבת ואת החשק לעסוק בה בפרט בשבת, ונעודד לפנות מזמנם בשבת גם לטובת הלימוד.

לסיכום, מצינו ארבע מטרות לשבת:

- א. מנוחה פיזית מהעמל.
- ב. עונג ושמחה.
- ג. חיזוק האמונה וההודיה לה'.
- ד. לימוד תורה.

נאמר בפסוק יא: "...וינח ביום השביעי".

המילה "וינח" בפסוק זה קשה, שהרי ה' לא צריך מנוחה. על קושי זה השיב רש"י בשם חכמינו ז"ל: "בביבול הכתיב בעצמו מנוחה, ללמד הימנו קל וחומר לאדם, שמלאכתו בעמל וביגיעה, שיהיה נח בשבת". כלומר ה' כתב את המילה "וינח" על עצמו, כדי ללמד את האדם על חשיבותה של המנוחה.

לא נעלה שאלה זו בכיתה אלא נסביר בתמימות את המילה "וינח" במובן של הפסקת מלאכת הבריאה לאחר ששה ימים.

"על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו"

ה' ברך את יום השבת במנוחה, בעונג ובשמחה, וקידש אותו על מנת שיעסקו בו ישראל בתפילה ובלימוד תורה.

הדיבר החמישי

נאמר בפסוק יב: "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך".

כיבוד הורים היא מצוה מובנת הקיימת באדם מטבעו, שהרי אביו ואמו הביאוהו לעולם, גדלוהו וספקו את צרכיו. אולם, מצוה זו דורשת מהאדם באופן מתמיד מאמץ ורצון רב, ולכן נתנה התורה למצוה זו שכר גדול של אריכות ימים.

גם אנו נגדיל מצוה זו בעיני הילד, כדי לעורר בו את הרצון לקיימה בשמחה, וזאת באמצעות הדגשת שלוש נקודות:

א. **חשיבות מצוה זו בעיני ה'** - מכל תרי"ג מצוות שבתורה בחר הקב"ה להשמיע לכל ישראל במעמד הגדול של מתן תורה דווקא מצוה זו (בין שאר המצוות שבעשרת הדברות). בנוסף, מצוה זו נאמרה בין חמש הדברות הראשונות העוסקות באמונה בה', ונכתבה בלוח הראשון, דבר המצביע על חשיבותה, וכך כתב הכלי יקר:

"במצוה זו חתם חמש דברות הראשונות המדברות בכבוד המקום

ברוך הוא, ומטעם זה נאמר בכלום ה' אלקיך... ומצות כיבוד אב

ואם, אף על פי שהוא בן אדם לחברו מכל מקום מצוה זו נוגעת גם בכבוד המקום ברוך הוא".

ב. **השוואת כבוד הורים לכבוד ה'** - היחס והכבוד הנדרשים כלפי ההורים דומים ליחס ולכבוד הנדרשים כלפי ה', וכפי שכתב הרמב"ן: "כאשר צויתך בכבודי בן אנכי מצוך בכבוד המשתתף עמי כיצירתך [אב ואם] ... וכבר אמרו (קידושין ל ע"ב) ש'הוקש כבודו [של האב] לכבוד המקום".

ג. **שכרה הגדול** - המקיים מצוה זו זוכה לאריכות ימים בארץ ישראל, כפי שנאמר כאן: "על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך". נביא גם את הנאמר בדברות השניות שבחומש דברים (ה, טז): "ולמען ייטב לך", מהם רואים ששכר מצוה זו כולל לא רק אריכות ימים אלא גם חיים טובים.

בלימוד דיבר זה נדגיש את הזהירות ואת הרצינות הנדרשות כלפי ההורים, ובאות לידי ביטוי בדיבורנו, בהתנהגותנו ובמעשינו כלפיהם.

הדיברות: השישי, השביעי, השמיני והתשיעי

נאמר בפסוק יג: "לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב, לא תענה ברעך עד שקר".

מצוות אלו מושכלות ומובנות ואין צורך להסביר את טעמן. עם זאת, חשוב להבהיר את חומרתן על ידי הבעת זעזוע מעבירות אלו. כפי שהזכרנו לעיל, בכל עשרת הדברות זעזוע קולו של ה' את העולם כולו, אולם בארבעה דברות אלו נדגיש זאת במיוחד. **לא תנאף** - לא תשכב עם אישה של אדם אחר כאילו היא אשתך. נוסף ונאמר כי איסור זה הוא איסור חמור ביותר, והוא אחד משלושה איסורים שעל האדם לההרג ולא לעבור עליהם. **לא תגנוב** - לא תגנוב אדם מבני ישראל ותחזיקו בידך (בדיבר זה

אין מדובר על איסור גניבת ממון. איסור גניבת ממון נלמד מהפסוק:
 "לא תגנבו ולא תכששו ולא תשקרו איש בעמיתו" (ויקרא יט, יא)).
לא תענה ברעך עד שקר - לא תעיד עדות שקר נגד חברך בבית הדין.

הדיבר העשירי

נאמר בפסוק יד: "לא תחמוד בית רעך".

איסור זה אינו מתקיים כאשר האדם חומד בלב את בית רעהו, אלא רק כאשר אדם מתכנן ואף מצליח בפועל להוציא מחברו את ביתו, כפי שמבואר בספר החינוך (מצוה לח):

"שלא להעלות במחשבתנו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתנו מאחינו... וכבר הוכיחו... שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה בו מעשה, ואפילו נתן הדמים [הכסף] לחברו על החפץ - עובר גם בן".

מצוה זו אמנם מובנת, אולם לאדם קשה לקיימה, מפני שבטבעו קיים רצון להשיג דברים טובים, אף אם הם של חברו. לכן נחזק את הילדים באמונה שה' נתן לכל אדם את חלקו, ועל האדם להודות לה' על כך ולשמוח בחלקו, וכך כתב אבן עזרא:

"ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון, לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק [אלא] כאשר חלק לו השם... על בן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו. לא יוכל לקחתו בכוחו ובמחשבותיו ותחבולותיו, על בן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו".

על פי דברי חכמינו ז"ל במכילתא, שבני ישראל ענו על כל דיבור "הן" או "לאו", כלומר קיבלו את הדברות ברצון, נתאר לילדים את בני ישראל עומדים כאיש אחד בלב אחד, ומקבלים גם דיבר זה ברצון, שהרי כאשר ישנה אהבה גדולה זה לזה, אף אחד לא מקנא בחברו ובודאי לא חומד את אשר לו.

ראיית הקולות, תגובת העם ודברי משה (פסוקים יד-יח)

ראיית העם את הקולות

נאמר בפסוק טו: "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השפר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק".

נחלקו הראשונים מתי נאמרו פסוקים אלו (טו-יח). לפי רש"י ואבן עזרא פסוקים אלו נאמרו לאחר מתן תורה, ו"הקולות" האמורים כאן הם דברי ה' שנאמרו בקול רם. לעומתם סובר הרמב"ן שפסוקים אלו נאמרו לפני מתן תורה, והם הקולות והברקים שנאמרו ביום השלישי. אנו נפרש לילדים כרש"י, שפסוקים אלו נאמרו לאחר עשרת הדברות, משום שכך עולה מסדר הפסוקים וכדי לא לבלבל את הילדים (למרות שבפשטות, המילים יותר מסתדרות על פי פירוש הרמב"ן).

על המילים "רואים את הקולות", מפורסמת שאלת חכמינו ז"ל: מדוע לא נאמר "שומעים את הקולות", וכי אפשר לראות קול? על שאלה זו השיבו המפרשים תשובות שונות: רש"י כתב: "רואין את הנשמע [את קול ה']", שאי אפשר לראות [קולות] במקום אחר".

רשב"ם כתב: "[רואים את] הברד והאבנים, כדכתיב - 'קולות אלקים וברד'. כלומר העם ראה את הדברים שבאו עם הקולות. על פי זה אפשר להסביר שכוונת הפסוק היא, שכל העם ראו את האש, שממנה שמעו את הקולות (כך משמע גם מתרגום יונתן בן עוזיאל). ספורנו כתב: "כמו - 'ולב ראה', התבוננו בענין הקולות". כלומר בפסוק זה משמעותה של הראיה היא במובן התבוננות, כפי שאומרים "בא ראה".

כיצד נפרש פסוק זה לילדים?

פירושו של הספורנו, שראיה כאן אינה במובן מוחשי, מופשט מעט לגיל הצעיר. גם את פירושו של רש"י על פי חכמינו ז"ל יהיה קשה לילדים להפנים, כיון שהילד יתקשה להבין כיצד התרחש פלא כזה. גם פירושו של רשב"ם לא יתיישב בלב הילד, שהרי לא נאמר רואים את הברד, האש או האבנים, אלא "רואים את הקולות".
על כן נעדיף ללמוד את הפסוק בלא לעורר את השאלה, או שנביא את פירושו של רש"י, שמדובר בנס, ולא נתעכב על כך.

דברי העם למשה ותשובת משה

נאמר בפסוק טז: "ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות".

נשאל: מדוע פחדו בני ישראל שימותו, הרי ה' כבר סיים את הדברות? נסביר, שבני ישראל חשבו שה' עוד ימשיך לדבר עמהם, ומשום שהיו כל כך יראים מה', חששו שלא יהיה בהם כח להמשיך ולשמוע את דבריו, וכך אמרו במכילתא: "מניד שלא היה בהם כח לקבל יותר מעשרת הדברות". כפירוש זה הסביר גם אבן עזרא: "כי כל כך היו יראים, כי פחדו שהשם ידבר עוד עמהם וימותו".

נאמר בפסוק יז: "ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים".

נביא את דברי המכילתא: "להודיע חכמתו של משה, היאך היה עומד ומפיים [מרגיע] אותם האלפים והרכבות, ועליו מפורש בקבלה - 'החכמה תעוזו לחכם מעשרה שלימים'".

למילים "נסות אתכם" ישנם שני פירושים עיקריים:
רש"י בשם המכילתא: "לגדל אתכם בעולם, שיצא לכם שם באומות, שהוא בכבודו נגלה עליכם... נסות - מלשון הרמה וגדולה, כמו - 'הרימו נם'". כלומר לפי רש"י המילה "נסות" היא מלשון הרמה והגדלה.

רמב"ן:

"ועל דעתי הוא נסיון ממש, יאמר: הנה רצה האלקים לנסותכם
התשמרו מצוותיו, כי הוציא מלבכם ספק [על קיום ה']¹, ומעתה
יראה הישכם אוהבים אותו ואם תחפצו בו ובמצוותיו".

לילדים נפרש כרש"י - זאת על אף שילד מכיר את השורש נ.ס.ה. יותר
כ"נסיון" מאשר כ"נס" מלשון הרמה - מכמה טעמים:

א. כל מקום שניתן להביא את פירוש רש"י נעשה זאת, מפני שפירושו
התקבל בכל ישראל לאורך כל הדורות.

ב. כהמשך לסעיף הקודם, בוודאי נעדיף את פירושו של רש"י כאשר
הוא על פי חכמינו ז"ל.

ג. לפי פירוש רש"י יהיה הפסוק כולו שבח על ישראל, שה' הגביהם
מכל העמים, בעוד שלפירוש הרמב"ן נשמע כאילו יש ספק אם ישראל
ישמעו בקול ה'.

ד. הדיבור על נסיונות של ה' עלול לעורר את שאלת הידיעה והבחירה,
ובגיל זה קשה לילדים להתמודד עמה. הדבר עלול גם להשאיר אצל
הילדים חשש שרוצים כל הזמן לנסות ולבחון אותם.

"ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו"

כתב רש"י: "על ידי שראיתם אותו יראוי [מפחיד] ומאויים [ומאיים],
תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו".

כשנסביר לילדים, לא נשתמש במילים 'מפחיד' ו'מאויים', אלא נאמר
שה' נראה לישראל גדול ונורא בשל הופעתו באש, בקולות, בענן
ובערפל, ובמיוחד בקולו החזק חוצב הלהבות. זאת בכדי לחזק את יראת
ה' בלבם של ישראל וכדי שיבינו שה' הוא היחיד בעולמו, דבר שיתן
להם כוח לא לחטוא.

דברי ה' למשה לאחר מתן תורה (פסוקים יט-כג)

עבודת ה' בבית מקדשו

בתום המעמד הנשגב של קבלת עשרת הדברות, מסתיימת הפרשה במספר ציוויים מעשיים המהווים חיבור בין פרשת יתרו לפרשת משפטים.

מה מייחד ציוויים אלו ומדוע דווקא הם נאמרו מיד לאחר מתן תורה?

במתן תורה התעלה עם ישראל למדרגה אדירה של מפגש עם ה', של ראיית הקולות ושמיעת דבר ה' באופן ישיר. לאחר מעמד כזה על עם ישראל לדעת כיצד לשמור על ההתרוממות האדירה אליה הגיע. משום כך מדגיש ה' לבני ישראל, כי דווקא לאחר שראו שה' דיבר עמם מהשמים, אל להם להפוך את הכמיהה למפגש עם אלקים ליצירת אלהי כסף ואלהי זהב, אלא לשמוע את הדרכת ה' ואת מצוותיו, דרכם יפגשו עם ה' בעולם המעשי.

נאמר בפסוק כ: "מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו..."

בבואם לבית המקדש ובעבודת הקרבנות על המזבח, יעבדו ישראל את ה' ויזכו שה' ישכון בתוכם.

נאמר בפסוק כא: "...בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך".

רש"י מבאר שפסוק זה מדבר על הכהנים בבית המקדש, שהם היחידים הרשאים להזכיר שם ה' המפורש, ודווקא בבית המקדש:

"אשר אתן לך רשות להזכיר את השם המפורש שלי, שם אבוא אליך וברכתיך - אשרה שכינתי עליך. מכאן אתה למד שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה, וזהו בית הבחירה - שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפיים לברך את העם".

לעומתו, אונקלוס ויונתן בן עוזיאל תרגמו: "בכל אתר די אשרי ית שכינתני" - בכל מקום שאשרה את שכינתי, שם אבוא לברכך. כלומר "אזכיר את שמי", משמעותו אשרה את שכינתי, שהיא שמי. נביא לילדים את שני הפירושים הללו ועל פי פירוש רש"י המילים "אזכיר את שמי" הן מצד הכהן המזכיר את שם ה', ולפי אונקלוס ויונתן "אזכיר את שמי" הוא מצד ה' שישרה שכינתו).

איסור הנפת ברזל על המזבח ועליה במדרגות עליו

נאמר בפסוק כב: "ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית, כי חרבך הנפת עליה ותחללה".

כתב הרמב"ן:

"ואני אומר כי מעם המצוה בעבור היות הברזל חרב, והוא המחריב העולם... כי בהניפך עליהם שום ברזל לעשותו כן, הנפת עליה חרבך המרצה ומרבה חללים וחללת אותם...".

כלומר כיון שמברזל מכינים חרב, שהיא מחריבה את העולם ומביאה לשפיכות דמים, אין ראוי להשתמש בה בבית ה'.

ורש"י כתב:

"שהמזבח נברא להאריך ימיו של האדם והברזל נברא לקצר ימיו, אין זה ברין שיונה המקצר על המאריך. ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים [שהם עושים תשובה בהבאת הקרבנות וה' מוחל להם ושוכן בתוכם], לפיכך לא יבוא עליו כורת ומחבל. והרי דברים קל וחומר, מה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי [בגלל] שמטילות שלום אמרה תורה 'לא תניף עליהן ברזל', המטיל שלום בין איש לאשתו ובין משפחה למשפחה, בין אדם לחברו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות".

אמנם נאמרו מספר הסברים לאיסור זה (עיין ברמב"ן), אולם לילדים נביא את הסברו של הרמב"ן, שהוא הפשוט ביותר להבנה, וכן את דברי רש"י.

לאחר שנסביר את דברי רש"י, נעסוק בקל וחומר שהביא רש"י ונלמדו היטב. בכך נחזק את אהבת השלום אצל הילדים.

נאמר **בפסוק כג**: "ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו".

"מעלת" - מדרגות.

רש"י כתב:

"שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גילוי ערוה ממש, שהרי כתיב 'ועשה להם מכנסי בד', מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגילוי ערוה היא, ואתה נוהג בהם מנהג בזיון".

כלומר בזמן עליה במדרגות מרימים את הרגליים וצועדים צעדים גדולים יותר. בכך עלולים להתגלות חלקים ברגלים שבדרך כלל מכוסים. לעומת זאת, כאשר יעלו על כבש - מדרון עץ חלק, לא יהיה צורך להרחיב את הפסיעות.

בכך נלמד את הילדים על הכבוד שצריך לתת למשכן שבו ישכון ה', וכן את חשיבותה של הצניעות.

סיכום פרקים יט-כ

כבר במצרים בישר ה' למשה שעתידים ישראל לעבדו על הר סיני כשיקבלו את התורה. משה העביר בשורה אלקית זו לבני ישראל ומאז ואילך ייחלו ליום בו תתגשם הבשורה הגדולה. מתוך ציפיה הם ספרו את הימים שנותרו עד שיזכו לבא למדבר סיני. כיון שידעו שהמעמד הגדול הולך וקרב, הסירו בני ישראל כל שנאה וקנאה מלבם, טיהרו את לבם ואת מעשיהם ומלאו לבם באהבה רבה איש לרעהו, כאיש אחד בלב אחד.

משה עלה אל ההר ושם גילה ה' את אהבתו לישראל והודיע למשה, שאם ישמעו בקולו וישמרו את בריתו יהיו לו לעם סגולה - העם החביב ביותר, אוצרו היקר של ה'. משמסר משה רבנו לבני ישראל את דבר ה', נעשו כולם אגודה אחת וענו בקול גדול: "כל אשר דבר ה' נעשה".

ה' ציוה את משה לקדש את העם ולהכניס ביום ד' וה' בסיון, לקראת היום השלישי, ו' בסיון.

משה ירד מן ההר ואמר לעם את דברי ה' בקול חוצב להבות. דבריו דירבנו אותם, והם התחילו להכין עצמם במרץ רב - כבסו שמלותם, התרחצו, טיהרו את לבבם, שמעו דברי מוסר ויראת ה', עשו תשובה והכינו את לבבם לראות ולשמוע את קול ה'.

ביום השלישי החלו להישמע קולות רעמים, ברקים נראו בשמים, קול שופר הלך והתחזק, וכל העם חרד והתמלא לבו ביראת ה'.

משה משך את לבו של העם לצאת לקראת ה' והעם יצא והתייצב למרגלות ההר, כולם כאיש אחד באהבה ואחוה, כולם עומדים ומצפים בתשוקה לשמוע את קולו של מלך מלכי המלכים שהוציאם ממצרים

ביד חזקה ובזרוע נטויה, עשה עמהם חסדים רבים ושינה את כל סדרי בראשית למענם.

פלא נוסף חולל ה' באותו המעמד: כל החולים התרפאו, עיני העיוורים נפקחו, האילמים דיברו והפיסחים התייצבו על רגליהם. בני ישראל עמדו במקומם ושמעו בקול ה', איש לא עבר את גבול ההר.

תחילה ציוה ה' את משה לרדת ולהעיד בעם. כל ישראל שמעו את ה' מדבר אל משה פנים בפנים ונחקקה בלבם אמונתם באמיתת נבואתו. כך עמד העם מתוך ציפיה דרוכה, בשקט מופתי. לרגע מרומם זה חיכה גם ה' מיום שנברא העולם.

נר תמיד
לעילוי נשמת
סבנו

ר' אריה דוד הכהן ז"ל

ב"ר משה מאיר ז"ל

פינק

אך טוב וחסד
רדף כל ימי חייו

נלב"ע
כ"ב חשון תשס"ו

